

Biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijas attīstības stratēģijas 2009.- 2013.gadam ieviešanas izvērtējums

Uzņēmējdarbības vide un sabiedrības dzīves kvalitāte

Izvērtēta lauku partnerības stratēģijas ieviešanas gaita un pienesums Alojas novada un katra pagasta attīstībai kopumā, izmantojot LEADER pieejas principus un identificējot sasniegumus un trūkumus turpmākās perspektīvas identificēšanai

PROJEKTU LĪDZFINANŠĒ
EIROPAS SAVIENĪBA

ATBALSTA

Augusts, 2015

NOCTICUS, SIA

Saturs

IEVADS.....	3
1. Pētījuma metodika	4
1.1. Kopējais pētījuma dizains un datu ieguves avoti	4
1.2. Alojas novada vietējo izdzīvotāju aptauja	6
1.3. Darba semināri ar viedokļu līderiem, galvenajām iesaistītajām pusēm.....	7
1.4. Viedokļu līderu intervijas	7
2. Lauku partnerības stratēģijas mērķi un paredzētie rezultatīvie rādītāji, galvenie izaicinājumi.....	8
3. Lauku partnerības stratēģijas ieviešanas gaita un devums novada attīstībai	11
3.1. Nevalstisko organizāciju aktivitāte vietējo iniciatīvu veicināšanai	11
3.2. Vietas identitāte un piederība novadam – indikators vēlmei iesaistīties vietējās kopienas dzīves kvalitātes uzlabošanā.....	14
3.3. Īstenoto LEADER aktivitāšu vērtējums.....	16
3.4. Partnerības stratēģijas īstenošanas rezultātu teritoriālais ieguvums	22
3.5. Stratēģijas ieviešanas administrēšanas apsvērumi	24
3.6. Nodaļas kopsavilkums un galveni secinājumi.....	25
4. Stratēģijas īstenošanas pienesums attiecīgo uzņēmējdarbības nozaru attīstībai	28
4.1. Uzņēmējdarbības vides raksturojums Alojas novadā Lauku attīstības programmas kontekstā.....	28
4.2. Mājražošana.....	30
4.3. Nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbība	33
4.4. Tūrisms.....	37
4.5. Nozaru attīstības rezumējums un prioritātes LEADER atbalsta programmas kontekstā.....	40
5. Lauku partnerības stratēģijas ieviešanas gaita un pienesums galvenajām mērķgrupām	45
5.1. Veiktie pasākumi dzīves vides kvalitātes uzlabošanai kopumā.....	45
5.2. Nozīmīgākie īstenojamie pasākumi galvenajām mērķgrupām	48
5.3. Nodaļas kopsavilkums, galvenie secinājumi, ieteikumi turpmākai darbībai.....	51
6. Stratēģijas ieviešanas rezultatīvo rādītāju kopsavilkums un priekšlikumi turpmākai rīcībai	52
Priekšlikumi.....	52
PIELIKUMS.....	57
1.pielikums. Biedrības „Īģes lauku partnerība” stratēģijas 2009-2013.ietvaros īstenoto projektu saraksts.	57

2.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” stratēģijas īstenošanai ieviesto projektu teritoriālais izvietojums.....	57
3.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” stratēģijas īstenošanai apgūtā sabiedriskā finansējuma teritoriālais sadalījums	57
4.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijā darbojošos nevalstisko organizāciju saraksts un to darbības mērķis	57
5.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijā darbojošos uzņēmumu saraksts.....	57
6.pielikums. Alojas novada tūrisma resursu un potenciāla karte.....	57

IEVADS

Biedrība „Īges lauku partnerība” dibināta 2008.gada 7.maijā un tās galvenais statūtos minētais mērķis ir „Veicināt Alojas, Staiceles, Braslavas un Brīvēznieku pašvaldību teritoriju ilgtspējīgu attīstību, iedzīvotāju dzīves un vides kvalitātes uzlabošanu”. Biedrības biedru skaits tās dibināšanas brīdī bija 25, bet 2015.gada augustā – 22.

Tā dibināta pēc vietējās rīcības grupas parauga, kas izriet no galvenajiem *LEADER* principiem par privāto un publisko partnerību lauku reģionos: mērķtiecīgas un savstarpēji koordinētas aktivitātes lauku attīstībai, kuras rosina sabiedrību meklēt jaunus risinājumus esošajām lauku problēmām. *LEADER* būtība ir uzlabot dzīves kvalitāti cilvēkam laukos, domājot gan par ekonomiskajiem, sociālajiem uzlabojumiem un vides saglabāšanas iespējām. *LEADER* ideālais nākotnes redzējums - ar dzīvi apmierināts cilvēks laukos, kas spēj realizēt savas ekonomiskās un sociālās vajadzības pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai. *LEADER* pieeja balstās uz vietējās attīstības stratēģijas izstrādi, kas paredzētas skaidri noteiktu vietēja līmeņa problēmu risināšanai, kas aktuālas attiecīgi Īges lauku partnerības aptvertās teritorijas iedzīvotājiem, kā arī nosaka vietējās teritorijas attīstības prioritātes. Stratēģijas izstrādē un īstenošanā tiek izmantota apvērsta pieeja, kas nosaka aktīvu iedzīvotāju iesaistīšanu gan stratēģijas izstrādē, gan apstiprināšanā un stratēģijas īstenošanā. Līdz ar to stratēģijas izstrādes process aktivizē dažādas iedzīvotāju interešu grupas, lai iestātos par savām interesēm. Lai nodrošinātu kopīgu skatījumu uz lauku attīstības jautājumu risināšanas iespējām, stratēģijas izstrāde, saskaņošana un īstenošana tiek uzticēta vietējām partnerībām, kuras apvieno pārstāvjus no dažādiem lauku attīstībā iesaistītiem sektoriem un lauku iedzīvotāju interešu grupām, ko sauc par vietējas rīcības grupām.

Iespēja veidot vietējās rīcības grupas, lai kopīgi spētu ieviest lauku problēmu risinājumus, piesaistot sabiedrisko finansējumu, tika noteikta lauku teritorijām ar iedzīvotāju skaitu robežās no 5 līdz 65 tūkstoši. Īges lauku partnerības teritorijas iedzīvotāju skaits tikai nedaudz pārsniedza zemāko noteikto sliekšni. Partnerības teritorija ir vienota un tajā atrodas Alojas novada četras pašvaldības-Alojas pilsēta ar lauku teritoriju, Staiceles pilsēta ar lauku teritoriju, Braslavas un Brīvēznieku pašvaldību administratīvās teritorijas ar kopēju platību 62659 ha un 6269 iedzīvotājiem. Līdz partnerības izveidei, galvenais projektu ieviešjs bija pašvaldība, līdz tam arī rajona padome vai lielākas nevalstiskās organizācijas ārpus novada teritorijas, kas kādu no aktivitātēm īstenoja šeit. Tāpēc viens no izaicinājumiem pilsoniskas sabiedrības aktivizēšanā bija lielākas vietējo iedzīvotāju līderības veicināšana, savu vajadzību apzināšana un vietējo rīcības grupu veidošana, NVO sektora attīstības veicināšana.

Īges lauku partnerības vietējā attīstības stratēģija tādēļ vērtējama kā detalizēts plāns, ko izstrādājusi un apstiprinājusi vietējā rīcības grupa, balstoties uz vietējās kopienas vajadzībām, un saskaņojusi tās ar kopējām attīstības prioritātēm. Tai būtu jābūt ar tām prioritātēm, ko dažkārt neizdodas īstenot ne valsts, ne pašvaldības institūcijām, bet paši iedzīvotāji uztver par nozīmīgām prioritātēm Lauku programmas atbalstīto pasākumu ietvaros. Tik mazai partnerībai iedzīvotāju skaita ziņā vienmēr

pastāv riski, ka līderu un rīcību īstenotāju skaits var nebūt pietiekams, kā arī projektu pieteikumi var nebūt tik kvalitatīvi, tomēr stiprās puses, ka vietējo kopienu vajadzības ir labāk zināmas, administrācija ir turpat tuvāk un iespēja vairāk resursus koncentrēt tieši savu teritoriju attīstībai.

Vietējā attīstības stratēģija tiek īstenota projektu veidā un tās īstenošanai 2009.-2013.gadā bija iespēja piesaistīt atbalstu no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstība (ELFLA) un Eiropas Zivsaimniecības fonda (EZF) līdzfinansētiem pasākumiem. Īges lauku partnerības vietējā attīstības stratēģija ir saistīta ar galvenajiem plānošanas dokumentiem:

- 1) Lauku Attīstības Programmas 2007.-2013.gadam 4.ass „*LEADER* pieejas īstenošana” pasākumos - (413) Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā,
- 2) Eiropas Zivsaimniecības fonda atbalsta ieviešanai Latvijā 2007. – 2013. gadam rīcības programmas 4.prioritārā virziena „Zivsaimniecības reģionu ilgtspējīga attīstība” pasākumā „Teritoriju attīstības stratēģiju īstenošana”.

Stratēģijas izstrāde process tiešā veidā bija vērsts uz pilsoniskās sabiedrības aktivizēšanu, jo tās izstrādē iesaistījās liela daļa partnerības teritorijā dzīvojošie iedzīvotāji, pašvaldību lauku attīstības speciālisti, uzņēmēji, zemnieki, topošās un esošās nevalstiskās organizācijas un aktīvisti. Lauku attīstībai paredzētais finansējums Lauku Attīstības Programmas ietvaros deva tam nepieciešamo impulsu un iespēju noticēt, ka ar aktīvu rīcību var panākt kādai sabiedrības daļai nozīmīgu dzīves kvalitātes problēmu risinājumu arī paši.

Biedrības „Īges lauku partnerība” 2007.-2013.gada darbības stratēģijas izvērtējumu un pētījumu par dzīves kvalitātes veicināšanas pasākumiem, publisko pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem, to attīstību un potenciālu īstenoja uzņēmums SIA „Nocticus” komanda Dr.geogr. Andra Klepera vadībā, nozīmīgu pienesumu pētījuma īstenošanā deva Dr.oec. Justs Dimants.

1. Pētījuma metodika

1.1. Kopējais pētījuma dizains un datu ieguves avoti

Veicamā pētījuma darba uzdevums ietver divas daļas:

- 1) veikt biedrības „Īges lauku partnerība” iepriekšējā perioda 2007.-2013.gada darbības stratēģijas izvērtējumu;
- 2) biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijā veikt pētījumu dzīves kvalitātes veicināšanas pasākumi, sabiedrības dzīves kvalitātes, publisko pakalpojumu pieejamība iedzīvotājiem, to veicināšana un potenciāls 2007.-2013.gada plānošanas periodā un lai identificētu sasniegumus un trūkumus nākamā plānošanas perioda 2014.-2020.g. stratēģijas izstrādei.

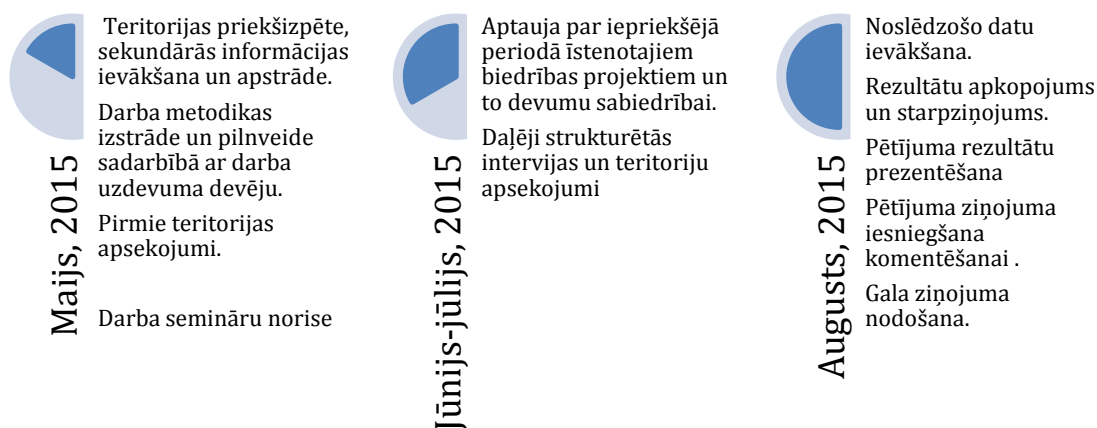

1.attēls. Īges lauku partnerības teritorijas novietojums Ziemeļvidzemē

Atbilstoši darba uzdevuma ietverti trīs galvenie pētījuma etapi:

- 1) Sekundāro datu vākšana, informācijas apkopošana un analīze, teritorijas priekšizpēte saistībā ar lauku partnerības stratēģiju.
- 2) Lauka pētījuma veikšana, ietverot iedzīvotāju aptauju, daļēji strukturētās intervijas, darbības teritorijas apsekojumus un vismaz divus organizētus darba seminārus ar plašāku pētījuma objekta apspriešanu darba grupās.
- 3) Darba rezultātu apkopošana un prezentēšana, gala ziņojuma izveide un nodošana kopā ar minētajiem pielikumiem.

Galvenie darbības etapi strukturētākā dalījumā, ietverot kalendāro darba plānu:

2.attēls. Pētījuma īstenošanas etapi un laika plāns

Analizētie dati par stratēģijas ieviešanu, tostarp īstenotajiem projektiem un tam piešķirto sabiedrisko finansējumu, iegūti no Īges lauku partnerības administrācijas. Informācijai par uzņēmējdarbību un ekonomiski aktīvajām vienībām partnerības teritorijā izmantoti Centrālās Statistikas pārvaldes, LURSOFT, Uzņēmumu reģistra, Biedrību un nodibinājumu reģistra datu bāzes. Par tūrisma resursiem novadā un tirgus pieprasījumu, potenciāla novērtējumu izmantota SIA Nocticus datu bāzēs apkopotā informācija. Vairākām jomām veikta arī mediju satura analīze. Izmantota lauku

partnerības 2008.-2009.gadā izstrādātajā stratēģijā un Alojās novada ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2013.-2030.gadam un Alojās novada attīstības programma 2013.-2019.gadam. Būtisks akcents likts uz lauka pētījuma laikā nepastarpināti iegūtu informāciju no: iedzīvotāju aptaujām, viedokļu līderu intervijām un viedokļu līderu darba semināriem.

1.2. Alojās novada vietējo iedzīvotāju aptauja

Vietējo iedzīvotāju aptauja norisinājās klātienēs interviju veidā, izmantojot *Jotform* digitālo resursu datu ievadei un apkopošanai. Intervijas tika veiktas laika periodā no 2015.gada 7. līdz 14.augustam.

Respondentu izlase un reprezentativitāte: Alojās novadā ir 6269 iedzīvotāji, kopā četras administratīvās vienības: Alojās pilsēta ar lauku teritoriju, Staiceles pilsēta ar lauku teritoriju, Braslavas un Brīvzemnieku pagasts. Tā kā lauku partnerības mērķis ir: *veicināt Alojās, Staiceles, Braslavas un Brīvzemnieku pašvaldību teritoriju ilgtspējīgu attīstību, iedzīvotāju dzīves un vides kvalitātes uzlabošanu un sekmēt pilsoniskās sabiedrības veidošanos Alojās, Staiceles, Braslavas un Brīvzemnieku pašvaldību teritorijās, veicinot formālu un neformālu vietējās attīstības grupu aktīvu sadarbību*, respondentu izlase pamatā balstīsies uz ģeogrāfisko reprezentativitāti:

1.tabula. Alojās novada iedzīvotāju skaits, pirms stratēģijas īstenošanas uzsākšanas (2008.g.) un gadu pēc tās ieviešanas (2014.g.).

	2008.	2014.	Respondentu skaits		
<i>administratīvā vienība</i>	pavisam	pavisam	t.sk. sievietes	t.sk. vīrieši	Attiecībā pret Alojās novada iedzīvotāju skaitu
novadā kopā	6269	5044	2632	2412	3% = 151
Aloja ar lauku teritoriju	2465	1984	1036	948	39,3% = 59
Braslavas pag.	735	595	317	278	11,8%=18
Brīvzemnieku pag.	1155	937	487	450	18,6%=28
Staicele ar lauku teritoriju	1914	1528	792	736	30,3%=46

Avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde & csb.gov.lv

Vienas administratīvās vienības robežās nebija tik svarīgi censties iegūt precīzu citu demogrāfisko pazīmju segmentēšanas kopu. Tā veidojās pēc nejaušās izlases principa, kalibrējot pēdējo aptaujājamo izvēli. Daudzi stratēģijā ieviestie risinājumi nav specifiski orientēti uz noteiktu dzimumu, izglītību. Biežāk ir saikne ar vecumu un noteiktām interesēm, tāpēc citām pazīmēm noteikti zemākie sliekšņi, kas ir atskaites punkts kontrolei par nejaušās izlases izpildi. Summā novadam kopā no 151 respondenta jābūt pārstāvētiem vismaz 30 jauniešiem (16-25 vecuma grupā), 30 senioriem, 30

darbspējas vecumā, tāpat vismaz 50 vīriešiem, vismaz 50 sievietēm. Ārpus pilsētām svarīgi iegūt viedokli gan no viensētās, gan lielākās apdzīvotās vietās dzīvojošiem. Lai respondentu intervētu, nav obligāta viņa dzīvesvieta attiecīgajā pagastā vai pilsētā – tikpat labi viņš/-a var tur strādāt vai atrasties savā brīvajā laikā, tādējādi būts saistīts ar šo teritoriju. Rezultātā iegūtas 149 aptaujas atbildes, vairāk par respondentu profilu un atbilstību iedzīvotāju reprezentatīvajai kopai minēts pie rezultātu analīzes.

1.3. Darba semināri ar viedokļu līderiem, galvenajām iesaistītajām pusēm

Tika rīkoti divi viedokļu līderu darba semināri, kas norisinājās maijā Alojā un Staicelē. Galvenais semināru mērķis ar radošu grupu darba pieeju vērtēt attīstības potenciālu un iespējas nākotnē, kas balstītos uz līdzšinējo pieredzi no stratēģijas īstenošanas. Darba semināru jaukto grupu pieeja vienlaikus veicināja plašāku tīklošanos un partnerības līderu savstarpējo saziņu. Vienlaikus radās iespēja apspriest dažādus skatījumus uz prioritāri attīstāmajām jomām un identificēt mērķgrupas, kurām vairāk nepieciešami problēmsituāciju risinājumi. Akcents tika likts uz inovatīvu risinājumu meklējumiem, kas vienlaicīgi risinātu problēmsituācijas, bet arī stiprinātu identitātes sajūtu, vēlmi lepoties ar savu pagastu vai novadu, kā arī rosināt savas un citu iniciatīvas dzīves kvalitātes uzlabošanā.

1.4. Viedokļu līderu intervijas

Lai iegūtu padziļinātāku skatījumu par noteiktām problēmu situācijām gan stratēģijas ieviešanā, gan teritorijas potenciāla nepilnīgā izmantošanā, kā noslēdzošais posms primāro datu iegūšanai bija viedokļu līderu intervijas. Sākotnēji tika identificēti galvenie Alojās novada viedokļu līderi, cilvēki, kuri aktīvi iesaistās dažādās jomās, t.sk. pašvaldības darbā, uzņēmējdarbības attīstīšanā, nevalstisko organizāciju darbībā. No tiem izvēlēti dažādu mērķgrupu pārstāvji un augustā veiktas astoņu viedokļu līderu intervijas. Tām nav kvantificējams raksturs, reizēm tam ir arī subjektivisma iezīmes, taču kā kopums norāda uz viedokļu atšķirību un pastiprina satura kvalitāti kopējo cēloņsakarību skaidrošanai. Viedokļu līderu interviju rezultātu apkopojumu skatīt turpinājumā un tas saistīts kopā ar izdzīvotāju aptauju vai darba semināru saturiskajiem rezultātiem.

2. Lauku partnerības stratēģijas mērķi un paredzētie rezultātie rādītāji, galvenie izaicinājumi

Biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijas attīstības stratēģija 2009.-2013.gadam virzījusi biedrības darbību pēc Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam pasākuma “Vietējās attīstības stratēģijas”, “Rīcības Programmas Eiropas Zivsaimniecības fonda atbalsta ieviešanai Latvijā 2007.-2013.gadam” pasākuma “Teritorijas attīstības stratēģiju īstenošana” un *LEADER* programmas principiem piecus gadus. Tā ir biedrības pirmā šāda veida stratēģija, jo tā dibināta 2008. gada 12. aprīlī. Tās dibinātāji ir pašvaldības, nevalstiskās organizācijas, uzņēmēji un fiziskas personas. Biedrības adrese šajā laikā nav mainījusies – Rīgas iela 4, Aloja, Alojā novads.

Biedrība veidota stratēģiskai partnerībai – **ar mērķi:**

veicināt Alojā, Staiceles, Braslavas un Brīvzemnieku pašvaldību teritoriju ilgtspējīgu attīstību, iedzīvotāju dzīves un vides kvalitātes uzlabošanu un sekmēt pilsoniskās sabiedrības veidošanos Alojā, Staiceles, Braslavas un Brīvzemnieku pašvaldību teritorijās, veicinot formālu un neformālu vietējās attīstības grupu aktīvu sadarbību.

Biedrības **nākotnes redzējums:** iedzīvotāji veido intelektuālu, aktīvu sabiedrību, bet kvalitatīva infrastruktūra nodrošina pakalpojumu pieejamību visas partnerības iedzīvotājiem.

Īges lauku partnerības attīstības **stratēģijas īstenošanas mērķis** ir veicināt procesus, kuri uzlabo vietējo iedzīvotāju dzīves vides un dzīves kvalitātes pieaugumu visā teritorijā un kuri veicina teritorijas apmeklētāju, tūristu pieaugumu, tādējādi nodrošinot teritorijas atpazīstamību.

Biedrības **uzdevumi:**

1. Izmantojot sabiedrības līdzdalības principus, izstrādāt stratēģijas ilgtspējīgai lauku attīstībai un veicināt to īstenošanu.
2. Koordinēt un piesaistīt finansiālos, materiālos un cita veida resursus Biedrības mērķa sasniegšanai.
3. Attīstīt sadarbību ar ārvalsti, LR valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām, uzņēmumiem un citām legālām institūcijām, veicinot lauku attīstību Alojā, Staiceles, Braslavas un Brīvzemnieku pašvaldību teritorijās.

Partnerības vietējās teritorijas **attīstības prioritātes** ir:

1. Cilvēkresursu kvalitātes un attīstības uzlabošana,
2. Augstas kvalitātes dzīves vides izveidošana un saglabāšana,
3. Konkurētspējīgas tautsaimniecības veicināšana,
4. Lauksaimniecības produktu ražošana, pirmapstrāde un pārstrāde mājās apstākļos.

Biedrības stratēģijas ieviešanai izvirzīti noteikti sasniedzamie rezultātie rādītāji, kas izmantoti par pamatu ieviešanas sekmju identificēšanai.

2.tabula. Vietējās attīstības stratēģijas rezultatīvie rādītāji katrai rīcības plānā iekļautajai rīcībai.

LAP 1.1.rīcība. Pakalpojumu pieejamībai, kvalitātes un sasniedzamības paaugstināšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide un iekārtu, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģijas un programmu nodrošinājuma iegāde
1. Pieaudzis apmeklētāju skaits labiekārtotajos objektos
2. Pieaudzis pakalpojumu sniedzēju skaits, kas uzlabojuši iekārtas, aprīkojumu
LAP 2.1.rīcība. Sabiedrisko aktivitāšu dažādošanai nepieciešamās infrastruktūras izveide un iekārtas, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģiju un programmu nodrošinājuma iegāde un uzstādīšana
1. Dažādotas vietējo iedzīvotāju brīvā laika pavadīšanas iespējas
2. Pieaudzis labuma guvēju skaits projekta īstenošanas rezultātā
3. Uzlabojusies sadarbība starp NVO un pašvaldībām
LAP 4.1.rīcība. Lauksaimniecības produktu ražošana, pirmapstrāde un pārstrāde mājas apstākļos
1. Vietējo iedzīvotāju aktivizēšana, iespēja ražot vietējās identitātes produktus
2. Saglabātas tradicionālās pārtikas ražošanas tradīcijas, kuru pamatā ir vietējās izejvielas
3. Ilggadīgo stādījumu ierīkošana (izņemot zemenes)
4. Infrastruktūras izveide lauksaimniecības produktu pārstrādei un pirmapstrādei mājas apstākļos
EZF 1.1.rīcība. Ar zivsaimniecību un tūrismu saistītu pakalpojumu dažādošanai un kvalitātes paaugstināšanai nepieciešamās infrastruktūras un aprīkojuma uzlabošana un pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem
1. Dažādoti tūrisma pakalpojumi.
2. Pieaudzis apmeklētāju skaits novada teritorijā.
EZF 2.1.rīcība. Vietējās nozīmes brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecība vai rekonstrukcija, t.sk. pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem
1. Personu ar funkcionāliem traucējumiem palielinās iespējas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē
2. Paaugstinās brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras pasākumu iespēju kvalitāte un dažādība
EZF 3.1.rīcība. Teritorijas labiekārtošana
1. Iedzīvotāju iesaistīšanās teritorijas uzkopšanā un uzturēšanā
2. Dzīves telpas kvalitātes uzlabošanās

Rezultatīvo rādītāju sasniegšanu un stratēģijas ieviešanas efektivitāti izvērtēt kavē stratēģijas izstrādes laikā nenoteiktie kvantitatīvie sasniedzamie rezultāti. Tāpat nav dota bāzes vērtība – pret kuru salīdzināt vai attiecīgā rīcība ir mainījusies vai nē pēc stratēģijas izpildes gada. Liela daļa rīcību vērsta uz kvantitatīviem rādītājiem, neparedzot precīzāku saturisko kvalitāti, kam arī ir nozīme. Tāpēc izvērtējumā izvēlētas metodes, kas ļautu novērtēt arī attiecīgo rīcību relatīvo izmaiņu.

Galvenie ārējās vides izaicinājumi stratēģijas ieviešanas periodā saistīti ar:

- 1) demogrāfiskās situācijas pasliktināšanos, turpinoties samazināties iedzīvotāju skaitam, īpaši lauku reģionos (Latvijas apdzīvojuma izmaiņas ir radījuši iedzīvotāju aizplūšana no Latvijas reģioniem, bezdarba dēļ, īpaši strauji iztukšojoties lauku apvidiem, un iedzīvotāju koncentrācija Rīgā un Pierīgā. Lielākā daļa (79,3%) Latvijas iedzīvotāju dzīvo 232 apdzīvotajās vietās ar 500 un vairāk iedzīvotājiem; Rīgas aglomerācijas kodolā – 41,7% valsts iedzīvotāju. Savukārt 12,3% Latvijas iedzīvotāju dzīvo 96,5 procentos valsts teritorijas, kas ir tikai 4 cilvēki uz kvadrātkilometru¹ – tajā daļā ietilpst vairāk nekā puse no Īges lauku partnerības teritorijas)
- 2) finanšu un ekonomiskās aktivitātes recesijas periodu stratēģijas ieviešanas sākuma posmā, kas nozīmē gan tirgus aktivitātes kritumu, zemāku uzņēmumu eksportspēju;
- 3) lai arī kopējais IKP valstī šajā periodā pieaudzis, maksātspēja partnerības teritorijas iedzīvotājiem nav būtiski uzlabojusies, pat otrādāk – publiskajā sektorā strādājošiem perioda sākumā tika piemērots algu samazinājums nacionālā budžeta konsolidācijas ietvaros, kas nevarēja veicināt palielinātu vietējo pakalpojumu pieprasījumu u.c.

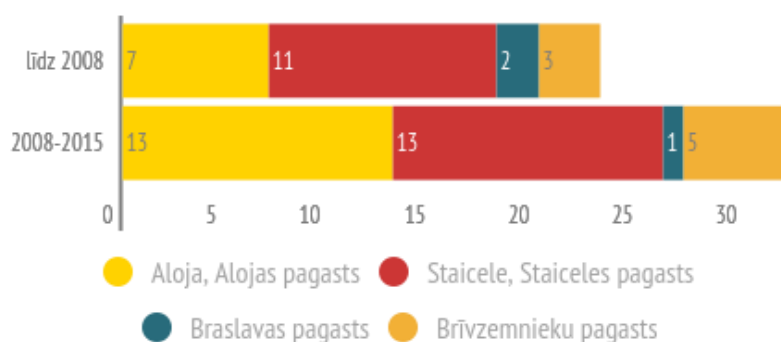
¹ Izvērtējums „Publisko individuālo pakalpojumu klāsta izvērtējums atbilstoši apdzīvojumam” ID Nr. VARAM 2014/14. (2014). Grupa 93. Jāņasēta.

3. Lauku partnerības stratēģijas ieviešanas gaita un devums novada attīstībai

3.1. Nevalstisko organizāciju aktivitāte vietējo iniciatīvu veicināšanai

Partnerības stratēģijas daļa no mērķa ir „sekmēt pilsoniskās sabiedrības veidošanos Alojās, Staiceles, Braslavas un Brīvzemnieku pašvaldību teritorijās, veicinot formālu un neformālu vietējās attīstības grupu aktīvu sadarbību.” Stratēģijas tapšanas un visā īstenošanas perioda laikā būtiski palielinājusies sabiedriskā aktivitāte un iedzīvotāju interešu grupu formalizēšanās. *LEADER* pieeja, kas vērsta uz pilsoniskās aktivitātes veicināšanu lauku kopienās, šādā kontekstā attaisnojusies un uzskatāma par efektīvāko šāda veida iniciatīvu kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas. Tas cieši saistīts ar vairākām Stratēģijā nedefinētajām rīcībām – „Teritorijas labiekārtošanu” (Iedzīvotāju iesaistīšanās teritorijas uzkopšanā un uzturēšanā, dzīves telpas kvalitātes uzlabošanās), „Sabiedrisko aktivitāšu dažādošanai nepieciešamās infrastruktūras izveide un iekārtas, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģiju un programmu nodrošinājuma iegāde un uzstādīšana” (Pieaudzis labuma guvēju skaits projekta īstenošanas rezultātā, uzlabojusies sadarbība starp NVO un pašvaldībām). Tas kopumā ir viens no pamata rādītājiem, cik ieinteresēti vietējās kopienas dzīves kvalitātes uzlabošanā ir paši iedzīvotāji, kāda ir gatavība iniciatīvām, attieksmei un rīcībai sabiedriskā labuma virzienā.

Īges lauku partnerības teritorijā līdz stratēģijas izstrādes uzsākšanai – 2008.gadam kopā bija reģistrētas 23 nevalstiskās organizācijas. Tas ir skaits, kas pamazām audzis no 1991.gada, kad sākotnēji aktīvākas bija kristīgās draudzes un mednieku klubi. Pamazām, taču neregulāri radās arī citu iedzīvotāju grupu interešu pārstāvēniecība NVO veidolā. Kopš stratēģijas izstrādes uzsākšanas laika un turpmākajā nepilnu astoņu gadu periodā izveidojās vairāk nevalstisko organizāciju kā iepriekš trīs reizes garākā laika posmā. Klāt radušās 32 nevalstiskā sektora organizācijas, kas pamatā aktivizējušās Alojās un Staiceles pilsētās. Izņemot Braslavas pagastu, pārējās no jauna reģistrēto NVO skaits bijis lielāks, nekā pirms tam darbojušos NVO.

3.attēls. Biedrību un nodibinājumu skaita izmaiņas Īges lauku partnerības teritorijā – pirms stratēģijas izstrādes un tās ieviešanas laikā.

Lai arī nozīmīgi pieaudzis biedrību skaits, to darbība tomēr neaptver visu vietējo kopienu intereses un bez līderiem iespējamo organizāciju biedru vispārējā aktivitāte joprojām ir zema. Apkopojot Īges lauku partnerības teritorijas iedzīvotāju aptaujas atbildes uz jautājumu par iesaisti kādā nevalstiskā organizācijā savā novadā, 16%

aptaujāto, jeb 24 atbildējuši Jā un 84%, jeb 126 respondenti atbildējuši Nē. Kopējais biedru skaits gan ir audzis, bet vairākums nevalstisko organizāciju ir nelielas un vairāk vērstas uz reaģējošu un pakalpojumus sniedzēju darbību, mazāk sabiedriskās domas veidošanu un aktīvu interešu pārstāvēniecību dažādos līmeņos.

Iedzīvotāji, kuri atbildēja apstiprinoši par savu iesaisti nevalstisko organizāciju darbībā, pieminēja, kurās tie darbojas: seši respondenti norādījuši, ka iesaistījušies biedrībā *Staiceles seniori*, savukārt biedrībās *Staiceles radošo sieviešu biedrība Stazele*, *Alojas radošais klubs Liepale*, *Jauniešu biedrība Pivālinde* un *Staiceles foto biedrība Laiks* iesaisti katrā norādījuši divi respondenti, attiecīgi pa vienam dalību norādījuši biedrībās *Īges lauku partnerība*, *Alojas novada attīstība*, *Alojas Mūzikas un mākslas skolas atbalsta biedrība*, *Stārķu ieleja*, *Latvijas Šitake sēņu audzētāju asociācija*.

▲ 58%

Stratēģijas izstrādes un ieviešanas laikā izveidojusies vairāk nekā puse no visām Īges lauku partnerībā esošajām nevalstiskajām organizācijām, apliecinot stabilu līderu aktivitāti

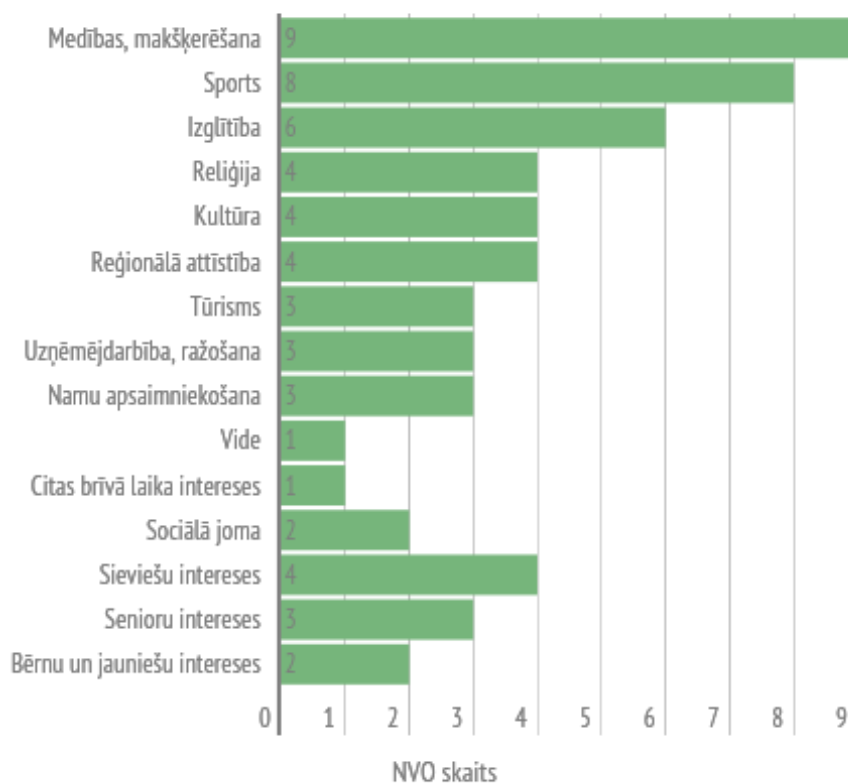
▼ 16%

Kopējā iedzīvotāju aktivitāte un vēlme iesaistīties kādas nevalstiskās organizācijās darbībā joprojām saglabājas zema, mazāk par piekto daļu apstiprināja, ka darbojas kādā NVO

4.attēls. Nevalstisko organizāciju skaita pieaugums un sabiedrības iesaiste.

Iemesli personiskai vēlmei iesaistīties nevalstisko organizāciju darbībā vai nē var būt dažādi. Tāpēc būtisks jautājums saistīts ar zināšanām nosaukt savas intereses pārstāvošo NVO Alojas novadā. Apkopojot Alojas iedzīvotāju atbildes uz jautājumu Vai varat nosaukt kādu biedrību vai NVO savā pagastā, kas darbojas visvairāk iedzīvotāju labā, nedaudz mazāk par pusi (41% - 62 respondenti) atbildēja apstiprinoši. Komentāros biežāk nosaukti konkrēto nevalstisko organizāciju nosaukumi, retāk par to, kas tieši īpaši akcentējams to darbībā. Biedrība *Staiceles Seniori* pieminēta 16 reizes, *Alojas radošais klubs Liepale* – 14 reizes, biedrība *Alojas novada attīstībai* – 11 reizes, *Staiceles Radošo sieviešu klubs Stazele* – 10 reizes. Biedrība *Alojas seniori* minēta 5 reizes, **biedrība Īges lauku partnerība – 4 reizes**, *Alojas Mūzikas un mākslas skolas atbalsta biedrība*, *Alojas mednieku klubs* un *Ungurpils ezera saimnieks* – katra pa divām reizēm un biedrība *Ūdensroze*, *Stārķu ieleja* un jauniešu interešu klubs *E.M.-K.A.* katra vienu reizi. Vairākos gadījumos iedzīvotāji norādījuši, ka novada sabiedrības labā vienlīdz aktīvi darbojas vairākas biedrības, kamdēļ neesot iespējams izcelt kādu konkrētu. Līdzīgi vairākos gadījumos zina konkrētus cilvēkus, kuri darbojas novada iedzīvotāju labā, taču nezina biedrību nosaukumus, kuras viņi pārstāv. Viens respondents norādījis, ka katra biedrība strādā, lai uzlabotu dzīvi savai mērķauditorijai, tādēļ uzskata, ka visas aktīvās biedrības strādā vienlīdz labi. Pa vienai reizei minēti arī dienas centri Alojā, Staicelē un Puikulē, nepārzinot kuras biedrības tajos darbojas.

Tematiski biedrības pārstāv dažādākās sfēras un pieejama dažādu mērķgrupu interešu pārstāvniecība. Visvairāk ir ar medībām un makšķerēšanu saistītu nevalstisko organizāciju, tad sports, izglītība, kultūra, reliģija u.c.

5.attēls. Īges lauku partnerības teritorijā darbojošos vietējo nevalstisko organizāciju tematisko jomu pārstāvniecība (pēc statūtos noteiktā galvenā darbības fokusa). 2015.g. Avots: Lursoft.

Bez formāli izveidotām nevalstiskajām organizācijām lauku partnerības teritorijā pastāv dažādas neformālās interešu kopas, kas sanāk ar dažādu regularitāti (tostarp pašdarbības kolektīvi u.c.). To darbības veicināšana, lauku cilvēku socializēšanās, kopienas savstarpējo saikņu stiprināšana var radīt nozīmīgu atbalstu arī reģionālās attīstības, nodarbinātības u.c., tostarp sociāla rakstura problēmu risināšanai².

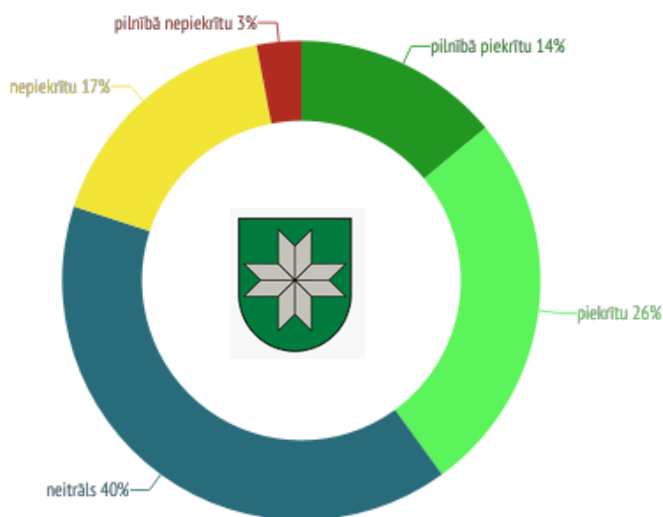
Konstatēti atsevišķi norādījumi par nevalstisko organizāciju līderu negodprātīgu rīcību. Organizācija nav vadījusies pēc sabiedriska labuma panākšanas vietējai kopienai, bet guvusi komerciālu izdevīgumu saimnieciskos nolūkos. Saimnieciski nolūki nav nosodāmi, jo tā ir daļa no lauku reģioniem būtiskas uzņēmējdarbības. Tomēr mazinās stratēģijas ieviešanas godīguma un vienlīdzīguma principi – tādēļ, ka atšķiras atbalsta intensitāte, tādējādi tiek apieta godīga konkurence. Arī partnerības platformas izmantošana no novada attālinātu nevalstisko organizāciju rīcībā parādījusi savtīguma principus noteiktu materiālo vērtību iegūšanai, noniecinot misiju par ilgtspējīgu partnerības teritorijas attīstību.

² Tisenkopfs, T. and I.Lace (2010) „Smiltene municipality:the construction of social capital”. In: Milone, P. and F.Ventura (eds). Networking the Rural. The Future of Green Regions in Europe. Assen: Van Gorcum. Pp.129-150.

3.2. Vietas identitāte un piederība novadam – indikators vēlmei iesaistīties vietējās kopienas dzīves kvalitātes uzlabošanā

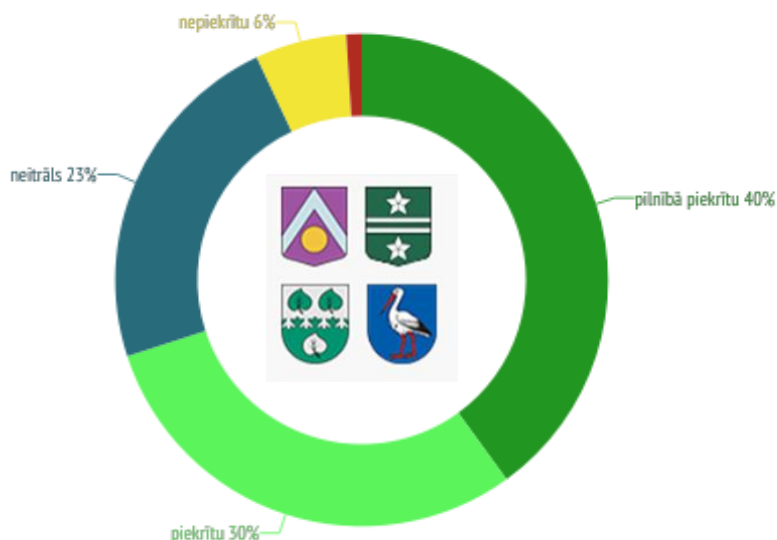
Šī pētījuma ietvaros nav veikts padziļināts vietas identitātes, vietējās sabiedrības piederības sajūtas un lojalitātes pētījums par Alojās novadu un Īges lauku partnerībā pārstāvētajiem pagastiem. Tomēr tam ir saistība ar vēlmi iesaistīties apvērstās pieejas stratēģijas plānošanas procesā, brīvprātīgās iniciatīvās, ieinteresētībā par vietējo kopienu skarošiem jautājumiem dzīves kvalitātes uzlabošanai. Jautājums aktualizējās pēc 2008.gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas, izveidojoties jaunajiem novadiem un bijis aktuāls visus pēdējos gadus, īpaši novadā, kurā ir divi centri – kā tas ir ar Alojā un Staicele. Tāpēc iedzīvotāju aptaujas laikā izteiktajiem viedokļiem ir indikatīvs raksturs, kas sniedz fonu arī turpmākās stratēģijas ieviešanas izvērtējumam.

Respondentiem klātienē viņu pašu dzīves, darba vai ikdienas brīvā laika pavadīšanas vietā tika jautāts „vai viņi piekrīt apgalvojumiem – es lepojos ar to ka esmu Alojās novada iedzīvotājs, un es lepojos ar to, ka esmu sava pagasta vai pilsētas iedzīvotājs”. Kā iespējamie atbilžu varianti: pilnībā piekrītu; piekrītu; neitrāls viedoklis; nepiekrītu; pilnībā nepiekrītu un izvēli starp šīm atbildēm spēja izdarīt praktiski visi aptaujātie. Pēc aprakstošās statistikas metodes aprēķinot vidējos vērtējumus, viedoklis par lepošanos ar dzīvošanu Alojās novadā ir drīzāk neitrāls (aritmētiskais vidējais 3.3, moda 3, mediāna 3), savukārt iedzīvotāji visbiežāk lepojas ar to, ka ir sava pagasta vai pilsētas iedzīvotāji (aritmētiskais vidējais 4, moda 5, mediāna 4). Pēc atbilžu procentuālā dalījuma 40% neitrāli izsakās par sevis saistīšanu ar Alojās novadu, 3% pilnībā nepiekrīt, 17% nepiekrīt, tāpat 26% piekrīt un 14% pilnībā piekrīt, ka lepojas ar to, ka ir Alojās novada iedzīvotāji.

6.attēls. Atbildes uz apgalvojumu- lepojos ar to, ka esmu **Alojās novada** iedzīvotājs. Aptauja veikta 2015.gada augustā, klātienē interviju veidā, n=149

Savukārt procentuālais dalījums par apgalvojumu - lepojos ar to, ka esmu sava pagasta (Alojās, Braslavas, Brīvzemnieku vai Staiceles) vai pilsētas (Alojās vai Staiceles) iedzīvotājs – parāda daudz ciešāku lojalitātes saikni. Tam pilnībā nepiekrīt 1%, nepiekrīt 6% aptaujāto, neitrālu viedokli pauduši 23%, piekrīt 30% un pilnībā piekrīt 40% iedzīvotāju.

7.attēls. Atbildes uz apgalvojumu – lepojos ar to, ka esmu sava pagasta vai pilsētas novada iedzīvotājs. Aptauba veikta 2015.gada augustā, klātienē interviju veidā, n=149

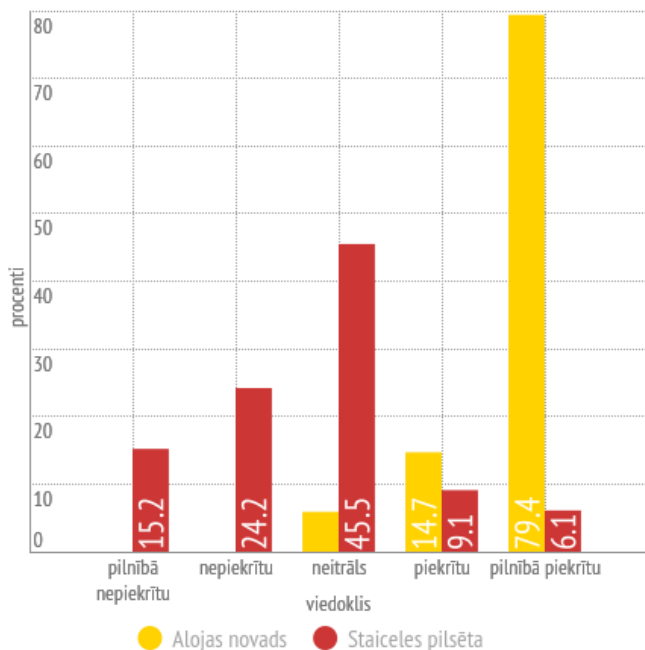
Analizējot datus, izmantojot korelācijas analīzi, konstatēts, ka iedzīvotāju piederību Alojās novadam un savai pilsētai vai pagastam būtiski neietekmē ne dzimums, ne vecums, kā arī ne izglītības līmenis un nodarbošanās. Tā ir vairāk piederības sajūta, kam ir emocionāls raksturs, reizē sev formulēta attieksme, taču vienlaikus lokālpatriotisms ar izteiktu lojalitāti rosina vairāk iniciatīvas savas vietējās kopienas izaugsmei un pozitīvām pārmaiņām. Šādi rezultāti skaidro arī attiecīgo iesaistīto pušu līderu vēlmi attīstīt dzīves kvalitāti uzlabojošus risinājumus tuvāk savai dzīves vietai, taču arī savā pagastā vairāk, salīdzinot ar pārējiem. Netika vaicāts par citiem mērogiem (sava tuvākā apdzīvotā vieta vai reģions, valsts u.c.), jo svarīgāk bija saprast savstarpējās kopsakarības pagastu līmenī, kas minēts arī darba uzdevumā.

Individuāli pa vietām, līdzīga lojalitāte saglabājas **Alojas pagastā un pilsētā** (attiecīgi Alojās pagastam **vairāk lojālu iedzīvotāju**, kuri izteikti lepojas (26,3%) un lepojas (37,9%), mazāk neitrālo un daudz mazāk to, kas nelepojas. Braslavas pagasta iedzīvotāji samērā līdzīgi vērtē savu piederību gan Alojās novadam, gan Braslavas pagastam. Brīvzemnieku pagasta iedzīvotāji savu piederību Alojās novadam un pagastam vērtē atšķirīgi. Kopumā no 8 aptaujātajiem 7 norāda, ka attiecas neitrāli un viens – ka piekrīt, ka ir lepns dzīvot Alojās novadā. Savukārt viens norāda, ka nepiekrīt, 6 norāda, ka piekrīt un viens norāda, ka pilnībā piekrīt tam, ka ir lepns dzīvot Brīvzemnieku pagastā. Līdzīgi tika monitorēta situācija Staiceļē, kur vēl stratēģijas ieviešanas sākumposmā – 2010.gadā veidojās vietējo kopienu spriedze, īpaši analizējot paralēli norisinājušos Rojas un Mērsraga situāciju:

„Iedzīvotāji parakstās zem teksta – „Ņemot vērā gadu desmitiem krājušās nesaskaņas, kuras nemazinās, bet kļūst arvien draudīgākas un naidīgākas starp Alojās un Staiceles pilsētām, lūdzam deputātus lemt par referenduma sarīkošanu, lai Staicele varētu atdalīties no mākslīgi izveidotā Alojās novada.”. Tas ir emocionāls paziņojums. Es strādāju Staiceļē, dzīvoju Alojā, mani darbinieki ir gan alojieši, gan staicieļieši, runāju ar viņiem, ka nekāda naida nav. Ja kāds naidis ir bijis starp pašvaldību darbiniekiem, amatpersonām, tā ir cita lieta, negribu to komentēt un

analizēt. Jautājuma ekonomiskā puse – lēmumu pieņēmēji pozīcijā ir staicelieši, tātad, staicelieši nevarētu būt apdalīti. Analizējot budžeta projekta pieteikumu, Staicelei cipari nebija mazāki kā Alojai. Vēsturiski šīs ir bijušas divas konkurējošas pilsētas, es uzskatu, ka varbūt tur arī tas „kašķis” ir.³

Staiceles pilsētā aptaujāto iedzīvotāju viedoklis par piederību pilsētai un Alojas novadam ir pozitīvs kopumā. Vairāk ar atbalstošu lojalitātes balsojumu novadam no vēsturisko apspriešanu konteksta – staicelieši lepojas ar piederību Alojas novadam. Iespējams, tam ir vēl citi dziļāki motīvi, kas šeit tālāk nav analizēti. Attiecībā uz Staiceli kā savu pilsētu ar ko lepoties, vērojama pat šķietama kopienas daļas vilšanās, jo attiecībā uz pilsētu ir daudz vairāk neitrālu viedokļu, nekā attiecībā uz Alojas novada piederību.

8.attēls. Atbildes uz apgalvojumu – lepojos ar to, ka esmu Alojas novada un Staiceles pilsētas iedzīvotājs. Aptauja veikta 2015.gada augustā, klātienēs interviju veidā.

Līdzīga tendence kā tika raksturots attiecībā uz pilsētu un novadu, saglabājas arī Staiceles pagastā. Novadam arī turpmāk jāīsteno mērķtiecīgas zīmolvēdības darbības, lai stiprinātu vietējo kopienu lojalitāti un vienlaicīgi veidotu papildinošu pozitīvo asociāciju kopumu potenciālajiem vai jau esošajiem ceļotājiem.

3.3. Īstenoto LEADER aktivitāšu vērtējums

Pamatā visas rīcības, ko, ieviešot stratēģiju, īstenojusi Īges lauku partnerība, saistītas ar sabiedriskā finansējuma piesaisti no Lauku attīstības programmas – ELFLA un atsevišķi – arī EZF resursiem. Apjoma ziņā lielās administratīvās darbības var tikt minēts kā viens no kavēkļiem, kāpēc nav īstenota cita nozīmīga finansējuma piesaiste (Piemēram, Igaunijas-Latvijas pārrobežu sadarbības programmas⁴ vai *Nordic-Baltic mobility*⁵ programmas u.c. Perspektīvā tas gan būtu svarīgi – spēt piesaistīt stratēģijas

³ Bārda, V. (2010). Alojas novads (17.02.2010.). Sakarā ar parakstu vākšanu Staicelē, Alojas novadā viesojās RAPLM pārstāvji. Intervija pieejama:

http://www.orient.lv/aloja/reportazas/1002/100217_staicele_paraksti.php

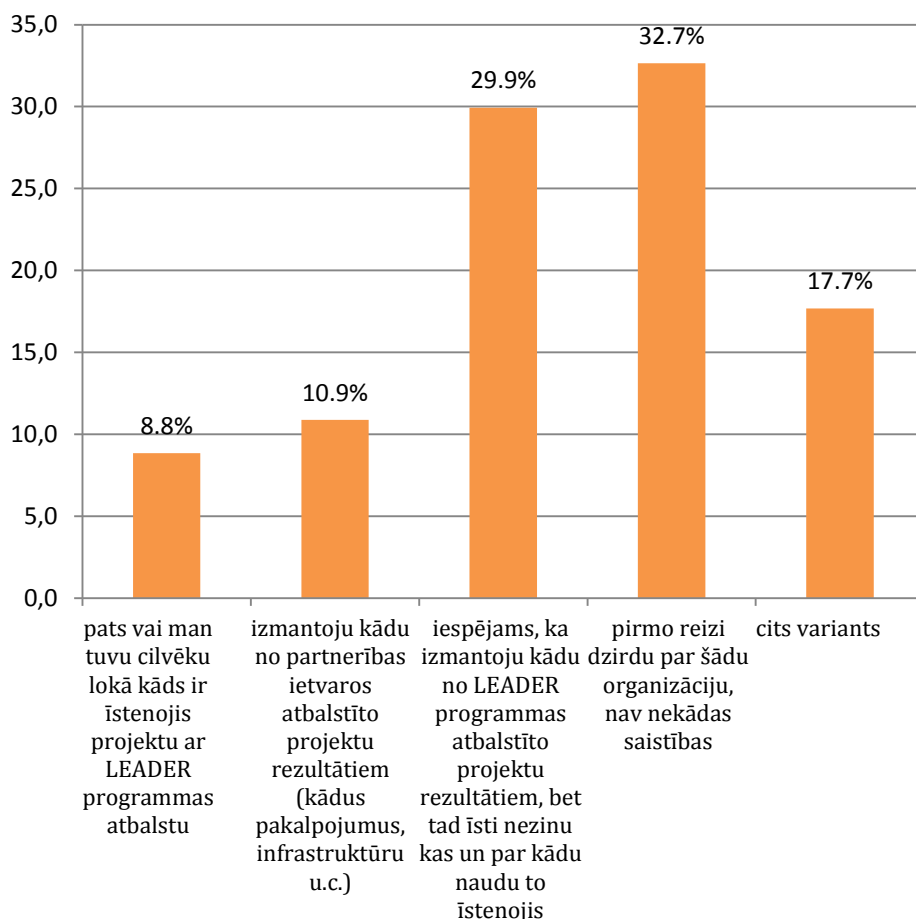
⁴ <http://www.estlat.eu/>

⁵ <http://www.norden.lv/en/grants/36>

sasniegšanai plašāku sabiedriskā finansējuma atbalstu, jo privātās-publiskās partnerības statuss ļauj plašāk variēt. Stratēģijas mērķu sasniegšanai piesaistīts cits publiskais finansējums netiek izslēgts. Turpinājumā vispirms izvērtēts sabiedrības viedoklis, tad viedokļu līderu komentāri un noslēgumā dota plašāka kopsakarību analīze.

Iedzīvotāju aptaujas laikā respondenti vispirms tikai iepazīstināti ar informāciju par to, ka Īges lauku partnerības un Lauku attīstības *LEADER* programmas ietvaros Alojas novadā atbalstīti 50 dažādi projekti. Tie vērsti uz iedzīvotāju iniciatīvu veicināšanu dzīves kvalitātes uzlabošanai, vietējo resursu ilgtspējīgai izmantošanai un dzīves vides pievilcības palielināšanai. Kā arī iepazīstināti, ka aptaujas mērķis ir noskaidrot šo īstenoto norišu sniegto labumu novada sabiedrībai un vaicāt priekšlikumus turpmākai novada attīstībai.

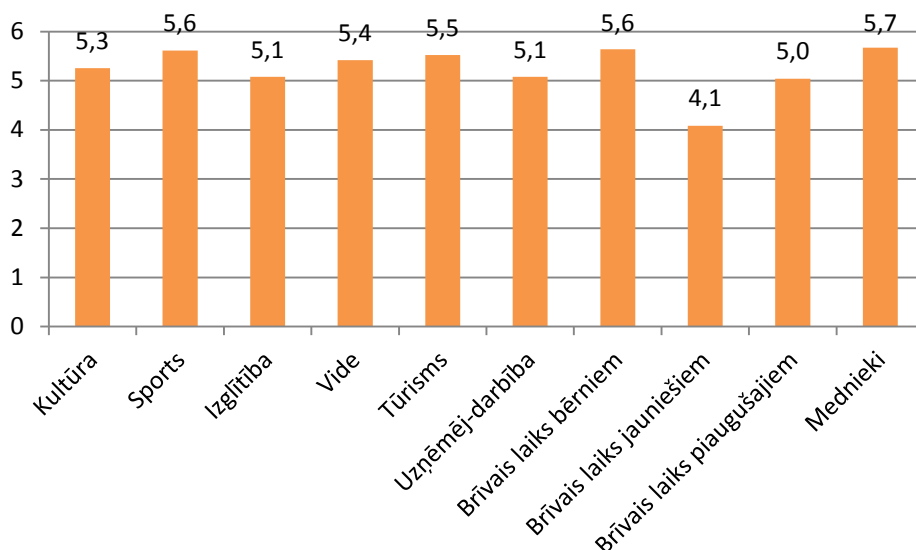
Ikviens respondents sākotnēji atbildēja par viņa saistību ar Īges lauku partnerību: 9% respondentu norādījuši, ka paši vai viņiem tuvu cilvēku lokā kāds ir īstenojis projektu Lauku attīstības *LEADER* programmas atbalstu, 11% norādījuši, ka izmanto kādu no partnerības ietvaros atbalstīto projektu rezultātiem, piemēram pakalpojumus vai infrastruktūru. 30% norādījuši, ka iespējams, ka izmantoju kādu no *LEADER* atbalstīto projektu rezultātiem, bet tad īsti nezina kas un par kādu naudu to īstenojis, 32% aptaujāto norāda, ka pirmo reizi dzird par Īges lauku partnerību un līdz šim nav bijušas nekādas saistības, kā arī 18% norādījuši citu variantu. Citi varianti apkopoti pēc satura līdzības: 13 respondenti norādījuši, ka ir dzirdējuši par partnerību, taču projektu rezultātus neizmanto, 7 respondenti norādījuši, ka dzirdējuši par projektiem, taču nezina, kas tos ir īstenojis, kā arī rezultātus neizmanto. Četri respondenti norādījuši, ka par projektiem ir dzirdēts, par partnerību arī, taču projektu rezultātus neizmanto, ir dzirdēts par partnerību, taču nekas nav dzirdēts par projektu rezultātiem, kā arī divi respondenti norāda, ka iesnieguši projektu, taču atteikušies izmaksu palielināšanās dēļ. Rezumējot, Īges lauku partnerības atpazīstamība savā darbības teritorijā ir salīdzinoši zema – jo vairāk nekā puse vai nu nav dzirdējuši par šādu organizāciju vai arī, iespējams, izmanto kādu no tās ietvaros īstenotu projektu rezultātiem, bet nav droši par precīziem faktiem. Publicitāte un atpazīstamība nevalstisko organizāciju sektorā ir ļoti būtiska, jo tā veicina uzticēšanos, caurskatāmību informētību par darbībām, iespējām un dod arī skaidru atbildi par labumiem, kāpēc ikvienai no organizācijām būtu vērts iesaistīties biedrībā. Tas ir būtisks vērā ņemams arguments nākotnē, nepārspilējot sabiedrības informēšanas kampaņu kā svarīgāko, kas, citustarpā, ir arī viens no stratēģijas saturiskajiem virzieniem.

9.attēls. Alojas novada iedzīvotāju saistība un zināšanas par biedrības Īges lauku partnerību un ar Lauku attīstības LEADER programmas atbalstu veiktajām aktivitātēm. Aptauja veikta 2015.gada augustā, klātienē interviju veidā, n=150

Alojas novada iedzīvotājiem tika lūgts novērtēt dažādās jomās partnerības stratēģijas ieviešanas laikā īstenotos projektus (ar ELFLA un EZF sabiedrisko finansējumu – pilns īstenoto projektu saraksts 4. pielikumā) pēc to nozīmīguma attiecībā uz ieguvumiem Alojas novada iedzīvotājiem. Tostarp, kultūras jomā (tautas namu aprīkojums Vilzēnos, Braslavā, Puikulē, Alojā, Staicelē, tautas tērpu iegāde „Liepas”, bibliotēku labiekārtošana Staicelē un Alojā), sporta jomā (sporta inventārs, galda teniss Alojā, moto kluba aprīkojums, Alojas sporta zāles grīda, sporta apģērbs basketbola klubam, āra treniņi Alojā, pludmales volejbola laukums pie Alojas vidusskolas u.c.), izglītības jomā (aprīkojums zemnieku izglītības iniciatīvām, *Liepales* zāles iekārtošana, kursi - interaktīva tāfele, TV Alojas vidusskolā, īpaši aprīkota ezera laiva Ungurpilī), vides jomā (labiekārtots dzīvnieku pastaigu laukums un dzīvnieku patversme Alojā), tūrisma veicināšana (Ungurpilī skatu tornis, Salacas krasta labiekārtošana, Stārķu migas veļas māja, aprīkojums kafejnīcām *Milvus*, *Mieriņš*, *Avotiņš LC*, laiva Ungurpils ezerā), uzņēmējdarbības veicināšana iekārtas aitu audzētājiem, medus ražošanai, atbalsts uzņēmējdarbības centra izveidei Alojā, *Niedrāju* īstenotie pasažieru pārvadājumi, Draugu Dārzs SIA – hidrauliskais konteineru izgāzējs, tehnika SIA *Arteho*, autoserviss Staicelē, dīķu apsaimniekošanas aprīkojums), Brīvais laiks bērniem (rotaļu laukums Staicelē, Vilzēnos, Puikulē, Alojā, Ungurpilī), Brīvais laiks pieaugušiem (novuss, galda spēles, dambrete Ozolmuižā, novusa galds Vilzēnos), Medniekiem (Alojas mednieku šautuves aprīkojums un labiekārtošana). Vērtējumu skala no 1 – 7, kur 1 ir zemākais

vērtējums, 7 ir augstākais vērtējums, kā arī iespējama atbilde „nezinu”. Kopumā vērtējumu diapazons visām jomām ir no 1 līdz 7. **Partnerības stratēģijas ietvaros īstenoto projektu doto ieguldījumu novada attīstībai un dzīves kvalitātes uzlabošanai iedzīvotāji kopumā vērtē pozitīvi** un visu jomu individuālie vērtējumi ir virs vidējās vērtības. Vidējā visu ieviesto iniciatīvu vērtējuma summa ir 74,8%, (attiecīgi 7,4 balles no 10), kas kopumā norāda uz sabiedrības atbalstu un nozīmīgiem stratēģijas ieviešanas rezultātiem.

10.attēls. Alojas novada iedzīvotāju vidējais vērtējums par dažādās jomās īstenoto Īges lauku partnerības projektu nozīmīgumu, attiecībā uz ieguvumiem vietējai sabiedrībai. Aptauja veikta 2015.gada augustā, klātienē interviju veidā, n=118

Iegūtie dati analizēti, izmantojot aprakstošās statistikas metodi, nosakot dažādus vidējos rādītājus, kas norāda uz faktoru vērtējumiem, piemēram, aritmētiskais vidējais, kuru iegūst saskaitot visas vērtības un izdalot ar vērtību skaitu. Konkrētais vidējais rādītājs analizētā jautājuma interpretācijas veidošanai ir visnozīmīgākais, jo tā vērtību kaut nedaudz izmaina katra respondenta individuālais vērtējums. Sporta jomā aritmētiskais vidējais vērtējums ir 5.61 un tas norāda, ka pēc respondentu domām pēdējos gados īstenotie projekti sporta jomā pēc to nozīmīguma attiecībā uz ieguvumiem Alojas novada iedzīvotājiem vērtējuma skalā no 1 – 7, kur 1 ir zemākais vērtējums un 7 augstākais, vērtējami ar 5.61, kas ir viena no augstāk novērtētajām jomām un uzskatāms, ka vērtējums ir pozitīvs. Mediāna parāda vērtību, pie kuras iegūto vērtību rinda tiek sadalīta uz pusēm – piemēram, vērtējot sporta jomu, 50% respondenti jomu vērtējuši no 1 – 6 un 50% respondenti 6-7. Savukārt moda parāda visbiežāk minēto vērtību, t.i. vērtējumu, kuru respondenti minējusi visbiežāk, kas sporta jomā ir 6. Visaugstāk iedzīvotāji novērtējuši ar medniekiem saistīto projektu ieviešanu (aritmētiskais vidējais 5.67, moda 7, mediāna 6, n=106), brīvā laika pavadīšanu bērniem (aritmētiskais vidējais 5.63, moda 6, mediāna 6, n=118) un sporta jomu (aritmētiskais vidējais 5.61, moda 7, mediāna 6, n=100). Taču tāpat augstu novērtējumu guvušas arī tūrisma joma (aritmētiskais vidējais 5.51, moda 6, mediāna 6, n=106) un vides joma (aritmētiskais vidējais 5.41, moda 7, mediāna 6, n=94). Viszemāk vērtēti projekti kas saistīti ar brīvo laiku jauniešiem (aritmētiskais vidējais 4.08, moda 5, mediāna 4.5, n=84). Rezultāti atspoguļoti 3.tabulā nr. Alojas novada iedzīvotāju vērtējums par dažādās jomās īstenoto projektu nozīmīgumu, attiecībā uz ieguvumiem Alojas novada iedzīvotājiem.

3.tabula. Alojas novada iedzīvotāju vērtējums par Īges lauku partnerības stratēģijas ieviešanas īstenotajiem projektiem dažādās jomā un to rezultātu devumu vietējai sabiedrībai. Alojas novada iedzīvotājiem, aptauja veikta 2015.gada augustā, klātienēs interviju veidā, n=118

		Kultūra	Sports	Izglītība	Vide	Tūrisms	Uzņēmējdarbība	Brīvais laiks bērniem	Brīvais laiks jauniešiem	Brīvais laiks paaugšajiem	Mednieki
N	Derīgi dati	98	100	77	94	106	79	118	84	71	70
	Trūkst	52	50	73	56	44	71	32	66	79	80
	Aritmētiskais vidējais	5.2551	5.6100	5.0779	5.4149	5.5189	5.0759	5.6356	4.0833	5.0423	5.6714
	Mediāna	5.0000	6.0000	5.0000	6.0000	6.0000	5.0000	6.0000	4.5000	5.0000	6.0000
	Moda	5.00	7.00	5.00	7.00	6.00	7.00	6.00	5.00	7.00	7.00
	Dispersija	1.780	2.240	2.046	2.503	2.271	3.045	1.909	3.740	2.870	2.775
	Diapozons	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00
	Minimālā vērtība	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
	Maksimālā vērtība	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00

Līdzīgs vērtējums iegūts viedokļu līderu interviju apkopojumā par Lauku attīstības programmas *LEADER* finansējumu lauku attīstībai, citiem līdz šim īstenotajiem projektiem novadā, kā Īges lauku partnerības darbību. Kopumā atsauksmes par īstenoto stratēģiju un Īges lauku partnerības darbību ir pozitīvas. Atzinīgi vērtēta iespēja saņemt atbalstu gan no intervēto uzņēmēju, gan nevalstisku organizāciju un pašvaldības pārstāvju puses. Pozitīvi vērtēta veiktā publicitāte par projektu īstenošanu – publisks pasākums ar gada atskaides iepazīstināšanu par īstenotajiem projektiem, kā arī projektu pozitīvo ietekmi uz dzīves kvalitātes uzlabošanu Alojas novadā. Izteikti vairāki viedokļi, ka šāda veida finansējums ir iespēja sākt kaut ko jaunu, vai legalizēt jau uzsāktu nelegālu uzņēmējdarbību. Uzņēmumu pārstāvji labprāt nākotnē sagaidītu lielāku atbalsta intensitāti uzņēmumu iniciatīvām. Viens no projektu īstenotajiem minēja, ka turpmāk būtu nepieciešams paaugstināt projektu īstenošanu atbildību un līdzdalību, kā līdzfinansējuma sniedzēju nosakot projekta īstenošanu, nevis, piemēram, pašvaldību. Viens projektu īstenošais puda viedokli, ka projektu kopējais finansējums varētu būt ietilpīgāks. **Īges lauku partnerības darbība vērtēta kā korekti un profesionāli izpildīts darbs, kvalitatīvi izvērtēta atdeve no projektiem, ko pastiprinājušas vērtētāju zināšanas par vispārējo situāciju novadā.**

Korelācijas analīze parāda, ka iedzīvotāji, kuri augstāk vērtējuši kultūras, sporta, izglītības, vides un tūrisma jomas, zemāku vērtējumu piešķirušī brīva laika pavadīšanai bērniem, jauniešiem un senioriem.

Iedzīvotājiem, izvērtējot partnerības stratēģijas ieviešanu, tika lūgts padomāt vai ir kāds projekts no minētajām jomām, ko īpaši vēlētos izcelt kā paraugu citiem? Nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa – 27% no aptaujātajiem norādījuši vismaz vienu projektu, kuru vēlētos izcelt kā paraugu, dažādus projektus nosaucot 48 reizes. Visbiežāk – 10 reizes kā paraug projekti minēti mednieku īstenotie projekti. Šos projektus izcēluši gan Alojas, aļojas pagasta, gan Staiceles iedzīvotāji. 4-6 reizes minētie projekti ir bērnu spēļu laukums Alojā, bērnu spēļu laukums Staicelē, Dzīvnieku pastaigu laukums Alojā un āra treniņi Alojā. Savukārt 1-2 reizes minētie projekti ir pastaigu taku izveide pie Salacas, Salacas krasta sakārtošana, Ungurpils skatu tornis, kā arī spēļu laukums Alojas bibliotēkā, galda spēles Alojas dienas centrā, kultūras dzīves uzlabošana, tai skaitā tautas tērpu iegāde visos pagastos, motokrosa trase Alojā, pieaugušo apmācības, sporta halle Alojā, Vilzēnu kultūras nama projekts, Braslavas pagastā, krūmmelleņu audzēšanas atbalsts, Alojas radošā kluba *Liepale* organizētie konkursi un mikroautobusa iegāde Staicelē. Visbiežāk respondenti izvēlējušies izcelt projektus, kuri īstenoti viņu dzīves vietu tuvumā, tomēr ir arī izņēmumi, piemēram, Braslavas pagasta iedzīvotājs kā paraugu minēja dzīvnieku pastaigu laukumu Alojā, viens respondents no Staiceles kā paraugu minējis bērnu spēļu laukumu Alojā, kā arī viens aptaujātais no Alojas minējis bērnu spēļu laukumu Staicelē, kā arī cits respondents no aļojas minējis Vilzēnu kultūras

nama uzlabošanai īstenoto projektu. Visatsaucīgākie paraugprojektu izcelšanā bijuši Alojas pilsētas iedzīvotāji, nosaucot 23 projektus, Staiceles pilsētas iedzīvotāji nosaukuši 15 projektus, Alojas pagasta iedzīvotāji 6 projektus un Braslavas pagasta iedzīvotāji divus projektus.

Par projektiem saņemtas arī divas negatīvas atsauksmes. Viens no respondentiem minējis, ka esot **vairāki projekti, kuri uz papīra izskatoties pozitīvi, taču realitātē netiek izmantoti**, piemēram, skeitparks Alojā. Tāpat vēl viens respondents pie negatīva aspekta norādījis, ka žēl, ka skeitparku nav iespējams izmantot sliktās asfalta kvalitātes dēļ, uz kura izvietotas konstrukcijas. Līdzīgi bijuši komentāri par diķu apsaimniekošanas projektu, kas faktiski balstījās uz vairākiem līgumiem ar vietējiem, bet vidējā termiņā visticamāk lielāko labumu dos citu diķu apsaimniekotājiem. Pāris norādes arī ārpus tuešā aptaujas procesa izteiktas par atsevišķiem gadījumiem, kad, aizbildinoties ar sabiedrisku labumu, lielāks ir pašlabums, kaut arī atbalsts tiek sniegts proporcionāli sabiedriskam labumam.

Alojas novada iedzīvotājiem tika lūgts novērtēt minēto projektu un Īges lauku partnerības darbības kopējo ietekmi uz novada teritorijas sakārtošanu, dzīves vides apstākļu un kvalitātes uzlabošanu novadā, sabiedrības aktivizēšanos, iniciatīvu rosināšanu un tūristu apmeklējuma un novada atpazīstamības izmaiņām. Vērtējumu skala no 1 – 7, kur 1 ir zemākais vērtējums, 7 ir augstākais vērtējums, kā arī iespējama atbilde „nezinu”. Kopumā vērtējumu diapazons visām jomām ir no 1 līdz 7. Iegūtie rezultāti norāda uz to, ka Alojas novada iedzīvotāji kopumā īstenoto projektu **un Īges lauku partnerības darbības kopējo ietekmi vērtējuši kā vidēji pozitīvu visos aspektos**. Piemēram, par novada teritorijas sakārtošanu viedokli izteikuši 118 respondenti, vērtējumos atzīmējot gan 1, gan 7. Taču kopējo vērtējumu aritmētiskais vidējais ir 4.86, kā arī moda 5 un mediāna 5. Tas norāda uz to, ka **lielākā daļā novada iedzīvotāju atzinīgi novērtē projektu un Īges lauku partnerības ietekmi**. Detalizētāki skatīt 4.tabulā. Vislielākā ietekme pēc respondentu viedokļa (tostarp salīdzinājumā ar citām jomām) ir tūrisma apmeklējuma un novada atpazīstamības pieaugumam.

4.tabula. Alojas novada iedzīvotāju vērtējums par īstenoto projektu un Īges lauku partnerības darbības kopējo ietekmi no dažādiem aspektiem, aptauja veikta 2015. gada augustā, klātienēs interviju veidā, n=118

		novada teritorijas sakārtošana	dzīves vides apstākļu un kvalitātes uzlabošanās	sabiedrības aktivizēšanās, iniciatīvu rosināšana	tūristu apmeklējuma un novada atpazīstamības pieaugums
N	Derīgi dati	118	100	107	101
	Trūkst	32	50	43	49
Aritmētiskais vidējais		4.8559	4.6900	4.8505	4.9109
Mediāna		5.0000	5.0000	5.0000	5.0000
Moda		5.00	5.00	4.00	5.00
Dispersija		1.902	2.479	2.015	2.842
Diapozons		6.00	6.00	6.00	6.00
Minimālā vērtība		1.00	1.00	1.00	1.00
Maksimālā vērtība		7.00	7.00	7.00	7.00

Korelācijas analīze (sk. 5.tabulu) parāda, ka iedzīvotāju vērtējumā pastāv ciešas sakarības starp viena vērtētāja vērtējumiem par dažādajiem partnerības ieviestās stratēģijas aspektiem. Tas nozīmē, ka katrs respondents individuāli biežāk dažādus aspektus vērtējis līdzīgi, piemēram, respondents, kurš vienu aspektu vērtējis zemu, arī

pārējos novērtējis zemu, savukārt respondents, kurš vienu aspektu vērtējis augstu, arī pārējos vērtējis augstāk.

5.tabula. Korelācijas analīze, izmantojot četrus Alojas novada iedzīvotāju vērtētos aspektus, aptauja veikta 2015. gada augustā, klātienēs interviju veidā, **. Korelācija ir nozīmīga 0.01 līmenī ar 2 zīmēm aiz komata, N=118

		novada teritorijas sakārtošana	dzīves vides apstākļu un kvalitātes uzlabošanās	sabiedrības aktivizēšanās, iniciatīvu rosināšana	tūristu apmeklējuma un novada atpazīstamības pieaugums
novada teritorijas sakārtošana	Pīrsona korelācija	1	,832**	,632**	,648**
	ar noz. 2 zīmes aiz komata		.000	.000	.000
	N	118	98	104	97
dzīves vides apstākļu un kvalitātes uzlabošanās	Pīrsona korelācija	,832**	1	,783**	,739**
	ar noz. 2 zīmes aiz komata	.000		.000	.000
	N	98	100	93	84
sabiedrības aktivizēšanās, iniciatīvu rosināšana	Pīrsona korelācija	,632**	,783**	1	,778**
	ar noz. 2 zīmes aiz komata	.000	.000		.000
	N	104	93	107	96
tūristu apmeklējuma un novada atpazīstamības pieaugums	Pīrsona korelācija	,648**	,739**	,778**	1
	ar noz. 2 zīmes aiz komata	.000	.000	.000	
	N	97	84	96	101

3.4. Partnerības stratēģijas īstenošanas rezultātu teritoriālais ieguvums

Ar digitālās GIS telpiskās analīzes iespējām, izvērtējot stratēģijas ietvaros ieviesto projektu teritoriālo izvietojumu un sabiedriskā finansējuma apguvi visos gados kopā, parādās vairākas citas kopsakarības (sk. 1.un 2.pielikumu), kas netika pieminētas iedzīvotāju aptaujā vai viedokļu līderu komentāros.

Partnerības ietvaros īstenotie projekti lielākoties koncentrējušies pie novada nozīmīgākajiem apdzīvotības un pakalpojumu centriem – Alojas un Staiceles pilsētām. 29 no 53 projektiem (32,6%), kas īstenoti ar ELFLA un 3 no 13 EZF finansējuma projektiem ir notikuši Alojā vai 5km rādiusā no pilsētas. Attiecīgi 6 no 13 EZF un 9 no 89 – Staicelē. Attiecīgi 46% no visiem projektiem ir īstenoti abās pilsētās vai 5 km attālumā no tām. Teritoriālā vienlīdzība nav noteikts kritērijs, un nav jābūt proporcionālam ieguldījuma atbilstoši iedzīvotāju skaitam katrā apdzīvotajā vietā. Attiecīgi 6 projekti īstenoti Brīvzemnieku pagastā, 6 – Braslavas pagastā.

Stratēģijas īstenošanai novadā kopā vidēji piesaistīti nepilni 60 EUR uz vienu iedzīvotāju sabiedriskā finansējuma. 58% summas ieguldīta Alojā un pagastā, mazāk par vienu trešdaļu – Staicelē un pagastā un attiecīgi 7% un 6% no kopējā sabiedriskā

finansējuma. Neliela daļa no piesaistītā sabiedriskā finansējuma ieguldīta ārpus novada. Proporcioniāli uz iedzīvotājiem, Aloja un pagasts ieguvuši proporcionāli trīs reizes lielāku ieguvumu, nekā Brīvzemnieku pagasta iedzīvotāji. Staicele un pagastā – ieguldījums vienlīdzīgs vidējam rādītājam, bet Braslavas pagastā – 50% no vidējā ieguvuma uz vienu iedzīvotāju.

6.tabula. Īges lauku partnerības stratēģijas ietvaros īstenoto projektu un apgūtā sabiedriskā finansējuma teritoriālais sadalījums un attiecība pret iedzīvotāju skaitu.

	2014.		Respondentu skaits				
<i>administratīvā vienība</i>	<i>iedzīvotāju skaits 2008.g.</i>	<i>iedzīvotāju skaits 2014.g.</i>	<i>īstenoto ELFLA projektu skaits</i>	<i>īstenoto EZF projektu skaits</i>	<i>kopējais apgūtais sabiedriskais finansējums (EUR)</i>	<i>% no kopējā</i>	<i>Sabiedriskais finansējums (EUR) uz vienu iedzīvotāju⁶</i>
Aloja ar lauku teritoriju	2465	1984	30	3	175523,96	58,3	€ 88,47
Braslavas pag.	735	595	6	0	17926,55	6,0	€ 30,13
Brīvzemnieku pag.	1155	937	6	0	21712,67	7,2	€ 23,17
Staicele ar lauku teritoriju	1914	1528	9	6	85939,58	28,5	€ 56,24
novadā kopā	6269	5044	50	9	301102,76	100	€ 59,70

Šāds sadalījums ir vairāk vērsts uz centralizācijas un konkurences pieejas atbalstīšanu novada ietvaros, jo lielākā daļa pakalpojumu jau tagad ir izvietoti novada centrā, piekļūstami lielākai daļai novada iedzīvotāju. Decentralizācijas pieeja īstenota attiecībā uz kultūras centriem, bērnu rotaļu laukumiem un vairākām citām jomām, izvēršot darbības, no kurām iegūst lielāks skaits iedzīvotāju.

Vērtējot pakalpojumu pieejamību kontekstā ar demogrāfiskajām prognozēm, lielā daļā mazo kultūras centru nākotnē varētu būtiski samazināties apmeklējums un pašdarbības darbinieku skaits. Alojas novads ir salīdzinoši neliels, un mērķtiecīgi tiek realizēta decentralizēta, uz mazo apdzīvoto vietu kultūrvides saglabāšanu vērsta kultūras politika (Vilzēnu, Puikules tautas namu atjaunošana, ieguldījums pašdarbības kolektīvu inventāra iegādē), turpinot nodrošināt nelielo tautas namu darbību, tādējādi palīdzēs sasniegt Pamatnostādnes⁷ definēto stratēģisko mērķi „veicināt lokālajā kultūrā un radošumā balstītu reģionālo izaugsmi un kvalitatīvas dzīves telpas attīstību, nodrošinot kvalitatīvu un daudzveidīgu kultūras pakalpojumu pieejamību ikvienam iedzīvotājam” un partnerības stratēģijā definēto mērķi par visa novada teritorijas ilgtspējīgu attīstību. Ar nelielo iedzīvotāju skaitu jāreķinās, ka pakalpojumu izmaksas sadārdzinās, var kristies kvalitāte. Tas būs izaicinājums nākotnē, īpaši pieaugot mobilitātes nozīmei un kvalitatīvas kultūras piekļuvei reģionālajos centros.

⁶ attiecinot uz 2014.g. datiem

⁷ Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam „Radošā Latvija”.(2014). KM.

Jau tagad ir vairāki ciemi vai māju grupas, ārpus pagastu centriem vai lielākajām apdzīvotajām vietām, kur ar stratēģijas īstenošanu nav ieviests neviens projekts – Rozēni, Viķi, Braslava, Klāviņi, Vilzēnmuīža, Puikules stacija, Smilgas, Ozoli u.c. Izņemot Staiceles pilsētu, uz Z no Salacas upes – Staiceles pagasta Z daļā nav īstenots neviens no *LEADER* projektiem. Zemais apdzīvotības blīvums kavē iedzīvotāju sabiedrisko iniciatīvu attīstīšanos, mazinās konkurētspēja arī uz šādu nelielu projektu vienotu īstenošanu.

Lielākie ieguldījumi, kas guvuši arī sabiedrības atzinību un nacionāla mēroga novērtējumu ieguldīti tikai atsevišķu biedru iniciatīvās, piemēram, Alojas mednieku kluba attīstībā. Partnerības teritorijā ir citas 8 mednieku un makšķernieku organizācijas, no kurām lielākā daļa nav spējuši īstenot nevienu projektu. Šī organizācija ir spējusi celt savu kapacitāti un mērogu līdz nacionālam līmenim. Aktuāls jautājums – vai 14% no kopējā sabiedriskā finansējuma būtu bijis jānovirza tikai vienai šādai aktivitātei. Tas norāda uz spēcīgām autoritātēm, skaidriem atsevišķu organizāciju mērķiem un ambīcijām, kuras dažkārt nosaka stratēģisko virzību, nevis stratēģiskās prioritātes.

Cita kopsakarība – nav īstenotu projektu novada attālajās vietās, kur ir grūta piekļuve nekvalitatīvu ceļu dēļ. Visi īstenotie projekti un investīciju ieguldījumi atrodas tiešā nozīmīgāko ceļu tuvumā vai ne tālāk par 1km no šādiem ceļiem. Ceļu un apdzīvoto vietu vienotais tīkls veido asi novada D un Z virzienā, kur arī ieguldīts viss sabiedriskais finansējums, neizklidējot to vienmērīgi pa visu teritoriju. **Ceļu tīkla kvalitātes atšķirības un zemais apdzīvotības blīvums** rada nopietnu izaicinājumu īstenot šādā situācijā biedrības izvirzīto nākotnes redzējumu: „iedzīvotāji veido intelektuālu, aktīvu sabiedrību, bet **kvalitatīva infrastruktūra nodrošina pakalpojumu pieejamību visas partnerības iedzīvotājiem.**”

3.5. Stratēģijas ieviešanas administrēšanas apsvērumi

Projektu iesniegšana un īstenošana *LEADER* programmas atbalsta saņemšanai

Administratīvie apsvērumi vērtēti mazāk no lauku partnerības ikdienas vadības viedokļa (kas ir lauku attīstības programmas un vietējo rīcību grupas kompetences ietvaros samērā stingri atrunāta un biedrības statūtos regulēta), bet tieši no projektu pieteikumu iesniegšanas un īstenošanas.

Projektus iesnieguši gandrīz visi intervētie viedokļu līderi un kopumā atsauksmes vērtējamas kā pozitīvas. Starp viedokļu līderiem pieci projektus iesnieguši un īstenojuši, divi iesnieguši, taču nav īstenojuši izmaksu palielināšanās dēļ, kā arī viens nav iesniedzis, norādot, ka iemesls neiesniegšanai bijis citu domubiedru zemā atsaucība un organizācijas iekšējās lietas. Vienam no intervētajiem viens no iesniegtajiem projektiem nav bijis apstiprināts. Vairāki aptaujātie norādījuši, ka projektu iesniegšanas un īstenošanas gaita noritējusi bez problēmām. Projekti pamatā iesniegti, lai attīstītu ar iesniedzēju saistītu organizāciju, tās pārstāvēto iedzīvotāju intereses un ģeogrāfisku vietu. Kā pozitīvs aspekts minēts, ka *LEADER* programma ir vienīgais rīks, kuru izmantojot, mazie un vidējie uzņēmumi spēj piesaistīt papildus finansējumu dažādiem projektiem. Blakus pozitīvajām atsauksmēm identificēti arī daži problēmjautājumi. Piemēram, faktori, kas ietekmē projektu iesniegšanu un apstiprināšanu:

Iesniegšana:

- Īss pieteikšanās un projektu iesniegšanas periods;

- šaura atbalstāmo projektu tematiskā stratēģija (neietver projektu veidus, kuru rezultāts atbilstu mērķim, taču nav iespējams pieteikt noteikumu dēļ);
- līdz galam neizprotamas birokrātiskas formālās prasības.

Vērtēšana:

- ilgs vērtēšanas process – ilgāks, nekā sākotnēji norādīts;
- dažādas izmaiņas projektu pieteikumu laikā, kas ietekmē projektu pieteikumu saturu, kā rezultātā nav iespējams stratēģiski plānot attīstību;
- nekonsekventa pieeja – projekts tiek noraidīts, minot iemeslu, kas citu līdzīgu projektu vērtēšanā netika atzīts par traucējošu;
- cilvēciskais faktors – daudz atkarīgs no konkrētā vērtētāja un viņa paša subjektīvajām vēlmēm, attiecībā uz projektiem un to nozīmības izvērtēšanu.

Lielāka daļā viedokļu līderu apstiprinājuši, ka projektu īstenošanai mēģina izmantot visas iespējas un finansējumam piesakās arī citās atbalsta programmās.

Tāpat visi intervētie atzinuši, ka nākamajos gados apsver iespēju pretendēt uz finansējumu, taču gala lēmums tikšot pieņemts pēc iepazīšanās ar jaunajiem noteikumiem. Provizoriski kopumā izteiktas cerības uz lielāku investīciju piesaisti, iespēju dažiem legalizēt nelegālu mājražošanu. Kā arī izrādīts neliels satraukums par projektu konkurences palielināšanos, Īges lauku partnerību iesaistot Vidzemes lauku partnerībā „Brasla”. Pie iecerēm minētas projektu sagataves alternatīvas aprūpes centra un senioru rezidences ar 200 vietām veidošanai, kas nodrošinās medicīnas rehabilitācijas iespējas sportistiem un aprūpes centra iemītniekiem, āra treniņus jauniešiem un pieaugušajiem Staicelē, kā arī speciālas tehnikas iegāde mājražošanai un citas. Uzsvērts, ka kopumā jācenšas samazināt birokrātiju. Ja eksistētu interneta vidē platforma, kurā iespējams pieteikties projektiem, netiek prasīti neadekvāti jautājumi, process ir caurspīdīgāks. Ietaupītu laiku un citus resursus. Vienlaikus neļaut biedrībām iegādāties datorus, printerus, telefonus, fotoaparātus, projektorus un citas lietas, kas var tikt izmantotas ne biedrības vajadzībām.

Analizējot stratēģijas īstenošanos un pielietoto vērtēšanas kritēriju attiecināšanu un iesniegtajiem projektiem, jāsecina, ka ne vienmēr skaidri ieskicētas stratēģiskās prioritātes. Vairākas jomas palikušas mazāk attīstītas, kamēr dažas stiprinātas daudz vairāk. Stratēģijā ir virzienu prioritātes, bet nav izmantota mērķauditoriju – galveno labuma guvēju pieeja.

Pietrūka skata pāri novada robežām, sadarbību un piedāvājumu tuvākiem un tālākiem kaimiņiem. Salaca izskanēja tikai lokāli, ne kā savienojums. Par vidi runāja tikai kā par resursu.

3.6. Nodaļas kopsavilkums un galveni secinājumi

1. Ar stratēģijas ieviešanu **Īges lauku partnerība** ir samērā strauji **veicinājusi pilsoniskās sabiedrības veidošanos** un jaunu nevalstisku organizāciju izveidi (**NVO skaits ir pat dubultojies**). Taču pamatā ir **iesaistīti aktīvākie līderi**, kas nereti dara lietas pāri savas kapacitātes iespējām. Liela daļa „ierindas biedru”, kas varētu stiprināt savu interešu pārstāvošās organizācijas joprojām ir pasīvi, neiesaistīti.

2. To apliecina laba **partnerības atpazīstamība** Alojas novada iniciatīvas cilvēku vidū, bet novadā joprojām ir $\sim 1/3$ iedzīvotāju, kuri nav pat dzirdējuši par šādu organizāciju vai arī lieto tās iniciēto projektu rezultātus, bet nenojauš, kurš tieši to ir finansējis vai īstenojis.
3. **Divas trešdaļas iedzīvotāju ir lojālas savam pagastam vai pilsētai**, kurā dzīvo un lepojas ar to. Pamazām stiprinās arī piederības sajūta un lokālpatriotisms attiecībā uz novadu. Tie ir **būtiski priekšnoteikumi iedzīvotāju vēlmei izrādīt pašiniciatīvu vietējo kopienu dzīves kvalitātes uzlabošanā**.
4. Partnerības **stratēģijas ietvaros īstenoto projektu doto ieguldījumu novada attīstībai un dzīves kvalitātes uzlabošanai iedzīvotāji kopumā vērtē pozitīvi** un visu jomu individuālie vērtējumi ir virs vidējās vērtības. Vidējā visu ieviesto iniciatīvu vērtējuma summa ir **74,8%**, (attiecīgi 7,4 balles no 10), kas kopumā norāda uz sabiedrības atbalstu un nozīmīgiem stratēģijas ieviešanas rezultātiem.
5. **Ceļu tīkla sliktais stāvoklis** un joprojām krītošais **zemais apdzīvotības blīvums** rada nopietnu **izaicinājumu īstenot biedrības nākotnes redzējumu**: „...kvalitatīva infrastruktūra nodrošina pakalpojumu pieejamību visas partnerības iedzīvotājiem.”
6. Biedrība nav pilnībā īstenojusi uzdevumu par **resursu piesaisti stratēģijas īstenošanai no citiem avotiem**, jo ārpus iedalītās summas no Lauku Attīstības LEADER programmas, nav nozīmīgu citu sabiedriskā finansējuma projektu (tostarp no ārvalstu sadarbības partneru ciešākas partnerības) kur partnerības platforma būtu izmantota stratēģisko mērķu sasniegšanai.
7. Biedrības atbalstītie īstenotie projekti ir dažkārt bijuši balstīti uz **atsevišķu biedru lielāku aktivitāti**, kas noteicis stratēģijas rīcību saturu, ne stingri pēc **stratēģiskām prioritātēm**. Iespējams, nevēloties likt šķēršļus nevienai potenciālai iniciatīvai, stratēģijā nav skaidru rezultatīvo rādītāju un precīzi nedefinētu prioritāri sasniedzamo mērķu, kas varēja radīt šādu situāciju.
8. Lai arī novads īsteno zināmu **decentralizācijas pieeju** un finanšu ieguldījumi ir veikti visos četros pagastos, Braslavas un Brīvzemnieku pagastos kopējais sabiedriskā finansējuma daudzums nepārsniedz 13%. **Nav neviena piemēra, kur nozīmīgs ieguldījums būtu noticis visattālākajā novada perifērijas ciemā vai ražojošā mājāsaimniecībā**.
9. Lauku partnerības teritorijai sakrīt ar novada teritoriju rodas vairāki riski:
 - a. jau zināma **varas hierarhija var dublēt vietējās rīcības grupā**, ka aktīvākās pašvaldības vadošās amatpersonas ir arī aktīvākās vietējās rīcības grupā – rezultātā daļa no lēmumiem neatbilst ideālajam LEADER principam – ar apvērsto pieeju par iedzīvotāju kopienu iniciatīvu.
 - b. **netiek izmantots plašāks teritoriālais kapitāls un resursu piesaiste no ciešākas tematiski pamatotas un stratēģiskas partnerības ar kaimiņu pašvaldībām un tematiski saistītām nevalstiskajām organizācijām**. Trūkst apjomīgāku vairāku organizāciju integrētu projektu – neformālā sadarbība un savstarpējā

tīklošanās nav novedusi pie šāda veida zināšanu un resursu optimizācijas.

- c. **Iedzīvotāju un organizāciju mazākais skaits rada konkurences trūkumu** – vairāk izteikti spēcīgu līderu un organizāciju, mazinās dažu projektu kvalitāte.

10. Konstatētas dažas norādes, ka **vairāku nevalstisko organizāciju līderi** nav vadījušies pēc pilnīgi godprātīgiem vienlīdzīguma principiem un sabiedriska labuma panākšanas vietējai kopienai, bet **guvuši komerciālu izdevīgumu saimnieciskos nolūkos**. Tas būtu pirmkārt izskaužams ar augstāku sociālo kontroli un spēcīgu citu līderu godprātīgu darbu vietējās rīcības grupā.

4. Stratēģijas īstenošanas pienesums attiecīgo uzņēmējdarbības nozaru attīstībai

4.1. Uzņēmējdarbības vides raksturojums Alojās novadā Lauku attīstības programmas kontekstā

Kopējais ekonomiski aktīvo vienību skaits lauku partnerības teritorijā nav liels, salīdzinot ar citām līdzīgām partnerībām. Par Ekonomiski aktīva vienību tiek saukti tie uzņēmumi, kas ražoja produkciju, sniedza pakalpojumus vai nodarbināja cilvēkus atbilstošajā laika periodā neatkarīgi no tā, vai tie bija aktīvi visu pārskata periodu vai tikai daļu no tā. Pieejami divi datu avoti: 619 vienības⁸ no kurām daļa ir likvidēta vai arī reorganizēta. ~500 pēc CSP datiem (2015) – to skaits ir bijis nedaudz svārstīgs, bet partnerības stratēģijas ieviešana tiešā viedā to nav ietekmējusi vai ietekme nav būtiska. Visvairāk pārstāvētā forma – ir pašnodarbinātās personas un zemnieku saimniecības, mazākā skaitā pārstāvēti SIA, tad individuālie komersanti u.c.

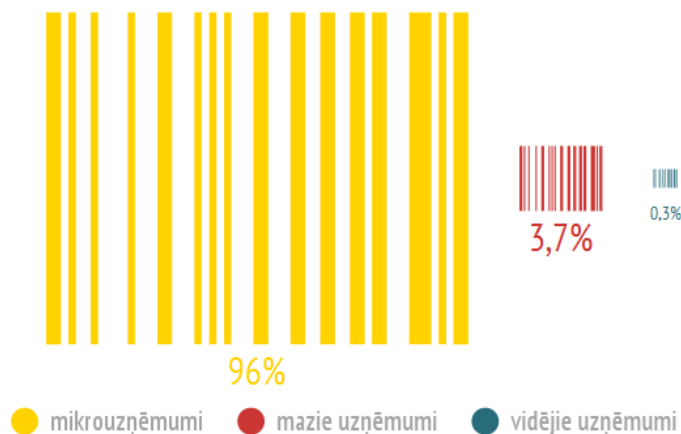
5.tabula. Ekonomiski aktīvo vienību skaita dinamika Alojās novadā partnerības stratēģijas ieviešanas periodā.

	2009 ↕	2010 ↕	2011 ↕	2012 ↕	2013 ↕
Pašnodarbinātās personas	242	240	225	249	235
Individuālie komersanti	15	15	15	12	11
Komerc-sabiedrības	64	70	78	83	82
Zemnieku saimniecības	144	144	139	129	128
Fondi, nodibinājumi un biedrības	21	23	27	31	36
Pašvaldību budžeta iestādes	3	2	2	2	2
Kopā	489	494	486	506	494

Alojās novadā nav neviena lielā uzņēmuma (darbinieku skaits ir 250 un vairāk un/vai gada apgrozījums ir 50 milj. euro un vairāk). 96% ir mikrouzņēmumi (ar darbinieku skaitu 9 un mazāk un gada apgrozījumu, vienādu vai mazāku par 2,0 miljoniem eiro), 3,7 % mazie uzņēmumi (ar darbinieku skaitu no 10 līdz 49 un gada apgrozījumu, vienādu vai mazāku par 10,0 miljoniem eiro⁹) un vienīgais vidējā lieluma (ar darbinieku skaitu no 50 līdz 249 un gada apgrozījumu, vienādu vai mazāku par 50,0 miljoniem eiro) uzņēmums ir *Aloja Starkalsen*.

⁸ Lursoft datu bāze, Uzņēmumu reģistrs, 2015

⁹ <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/metodologija/ekonomiski-aktive-uznemumi-37230.html>

10.attēls. Īges lauku partnerības teritorijā ietilpstošie uzņēmumi pēc to lieluma – darbinieku skaita (<10; 10-50; 50-250), pēc CSP, 2015.

Lielākā daļa no visām ekonomiski aktīvajām vienībām – uzņēmumiem un pašnodarbinātajām personām – nodarbināti lauksaimniecībā un mežsaimniecībā. Attiecībā uz lauku attīstības programmas atbalstītajām iniciatīvām attiecas aktīva mikrouzņēmumu un mazo uzņēmumu daļa, kas var tikt nodarbināti mājražošana, neluksaimnieciskajā uzņēmējdarbībā, tostarp tūrisma un pakalpojumu sfērā. Daļa no potenciālā loka, iespējams, savas prasmes, talantus, resursus vēl nav komercializējuši un šajā uzskaitījumā neparādās pat vispār. Salīdzinot ar Latvijas vidējiem rādītājiem: (vairāk nekā 94% reģistrēto uzņēmumu valstī ir mikrouzņēmumi vai mazie uzņēmumi, tostarp mikrouzņēmumu īpatsvars ir ~ 65%¹⁰). Mikrouzņēmumiem raksturīgs zemāks sociālais nodrošinājums tā darbiniekiem, biežāk ir kapacitātes un resursu trūkumi vai fragmentāra piekļuve tiem, kas rezultātā ietekmē to konkurētspēju. Mikrouzņēmumiem nesenā pagātnē tikusi radīta labvēlīga vide darbaspēka izdevumu minimizēšanai, kas arī pazeminājis ienākšanas barjeras tirgū. Grūti atrast pierādījumus, ka mikrouzņēmumu režīms dotu būtisku impulsu tautsaimniecības attīstībai vai izlīdzinātu reģionālās atšķirības. Lielākā daļa jeb 69% no mikrouzņēmumiem ir koncentrēti Rīgā, kur salīdzinoši ar citiem Latvijas reģioniem ir daudz labvēlīgāki apstākļi uzņēmējdarbībai. Mikrouzņēmumi valsts mērogā būtiski nepalielina kopējo nodarbinātību. Mikrouzņēmumu darbinieku skaits pieaug daudz straujāk nekā nodarbināto skaits kopumā. Turklāt lielākā daļa no darbavietām mikrouzņēmumos netiek radītas no jauna – 52% no strādājošajiem bijuši nodarbināti jau iepriekš¹¹. Īges lauku partnerības teritorijā jārēķinās ar lielo mikrouzņēmumu skaitu un jārisina novada attīstības un nodarbinātības problēmas, ka vienlaicīgi pieaugs zemāku cenu pakalpojumu pieprasījums sociālā sfērā.

Pašvaldības dzīves līmeni oficiāli statistika neparāda (IKP mazākā vienība ir statistikas reģions), taču pēc analogijas ar valstīm (iekšzemes kopprodukta attiecības pret iedzīvotāju skaitu), akceptējot, ka starp Garkalnes un Alojas novadu ir ievērojama atšķirība, kaut abas ietilpst Rīgas plānošanas reģionā. Dzīves līmeņa viens no raksturojošiem rādītājiem ir pašvaldības pamatbudžeta nodokļu ieņēmumi – šajā

¹⁰ Lursoft, 2013

¹¹ Finanšu Ministrija. (2015). Resurss pieejams:

<http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunami/nodokli/49982-fm-mikrouzņemumi-kroplo-godigu-konkurenci>

situācijā tieši iedzīvotāju ienākuma nodoklis¹². Ar esošo uzņēmējdarbības struktūru Alojās novadā vidēji (2014) IIN ir 379,62 EUR uz vienu iedzīvotāju gadā (Garkalnes novadā – 1139,16 EUR). Tas ir zemākais IIN rādītājs ne vien Rīgas, bet arī Vidzemes plānošanas reģionā un zem tā ir vien 16 Latgales reģiona pašvaldības. Daļēji šajos skaitļos neparādās pašu mājražotājus izaudzētais un dabā iegūtais un patiesais dzīves līmenis ir augstāks.

Tāpēc visā partnerības teritorijā ir būtiski ne tikai veicināt nodarbinātību, bet arī kāpināt tās produktivitāti, komercializēt produktus un pakalpojumus, piešķirot tiem augstāku vērtību, kas varētu kāpināt vietējo iedzīvotāju ienākumus. Vairākas no sfērām šajā kontekstā ir saistītas ar Lauku attīstības programmas prioritātēm: mājražošana, nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību, tūrismu.

4.2. Mājražošana

Mājražošana ir viena no sfērām, kurai ir perspektīva Alojās novadā, jo šai darbībai ir nepieciešamie resursi un tradīcijas, novads atrodas relatīvi tuvu lielākiem tirgiem (Valmiera, Rīga, eksporta ziņā arī Pērnavā), izaudzētajam raksturīgi augstvērtīgas apkārtējās vides apstākļi, daudzās mājražotājos nodarbojas ar mājražošana savam patēriņam, radu un paņiņu apgādei.

Par mājražotāju¹³ uzskata pārtikas aprites uzņēmumu – saimnieciskās darbības veicēju, kas mājas apstākļos saražoto pārtiku piegādā tieši galapatērētājam vai – ne vairāk kā 30 procentu no kopējā saražotā dzīvnieku izcelsmes pārtikas apjoma – citam mazumtirdzniecības uzņēmumam, ja darbības ar pārtiku notiek:

- individuālajā dzīvojamā mājā, no kuras vismaz 75 procenti, ieskaitot tās teritorijā esošās ēkas (piemēram, pirts, šķūnis, kūts, garāža), tiek izmantoti dzīvošanai un savām vajadzībām;
- atsevišķi būvētā, pārtikas ražošanai un gatavošanai plānotā un iekārtotā būvē individuālās dzīvojamās mājas teritorijā;
- atsevišķi būvētā, pārtikas ražošanai un gatavošanai paredzētā un iekārtotā būvē, kas atrodas ārpus individuālās dzīvojamās mājas teritorijas līdžās izejvielu ieguves vietai (piemēram, dzīvnieku novietnei, piena fermā, kautuvei), ja tajā tiek iegūts vismaz 80 procentu dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanai vai gatavošanai paredzēto izejvielu.

Pati jēdziena būtība neļauj šo attīstīt par nozīmīgu ienākuma avotu, jo paredz apgrozījuma ierobežojumus un neliela apjoma ražošanu. Tātad pamatā šis uzskatāms kā papildu ienākumu avots atbalstam dzīvošanai laukos vai iespēja formalizēt uzņēmējdarbību, kas iespējams jau nelielā apjomā tiek darīts. Tomēr mājražošana var kļūt par starpposmu virzībai uz ražošanu ar pilnu jaudu, kas tieši šī iemesla dēļ būtu īpaši atbalstāms.

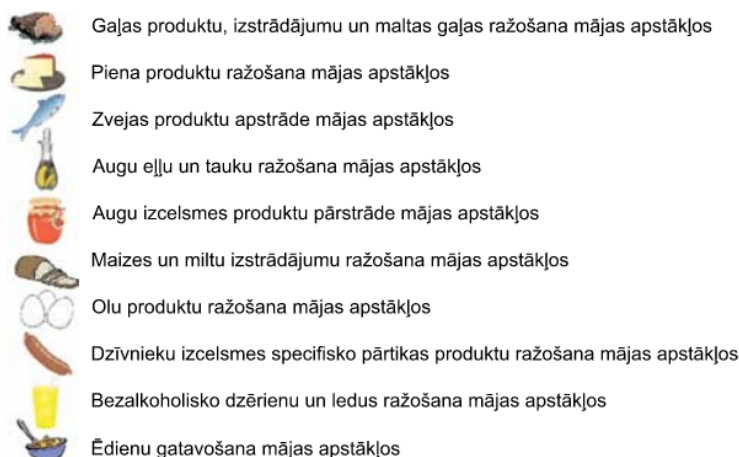
Latvijā pēdējos gados krasi palielinājies mājražotāju skaits, kas citustarpā saistīts ar atvieglotajām Pārtikas un veterinārā dienesta (PVD) un citām prasībām nelielas ražotnes izveidošanai. Mazajiem pārtikas ražotājiem jau kopš 2009. gada nav jāveic uzņēmuma atzīšanas process, un tas būtiski atvieglo darbības uzsākšanu. Īges lauku

¹² Eglājs, R. 2015. Dzīves līmenis pašvaldību griezumā 2014.g. Pieejams:

<https://ritvars.wordpress.com/2015/01/22/dzives-limenis-pasvaldibu-griezumam-2014-g/>

¹³ Vispārināti no MK noteikumiem Nr.358. Prasības mazumtirdzniecības uzņēmumiem, kas piegādā mājas apstākļos ražotu vai gatavotu dzīvnieku izcelsmes pārtiku.

partnerības stratēģijas īstenošanas posmā (no 2009.g. līdz 2014.g.) reģistrēto¹⁴ mājražotāju skaits Latvijā kopumā ir pieaudzis no 365 līdz 1031. No tiem Alojās novadā PVD reģistrā¹⁵ līdz šim nav neviena uzņēmuma. Kā galveno šķērsli mājražošanas attīstībai potenciālie ražotāji Latvijā īstenotā pētījumā nosauc likumdošanas un birokrātijas barjeras, pārāk nelielos ražošanas apjomus, informācijas trūkumu par reģistrēšanās kārtību, citu resursu trūkumu¹⁶ u.c.

11.attēls. Mājražošanas tematiskās jomas, kurām būtu potenciāls attīstībai Alojās novadā. PVD, LLKC, 2014.

Lai arī šī bija viena no atbalstītajām darbībām iepriekšējā stratēģijas ieviešanas posmā (izsludināts projektu uzsaukums trīs kārtās), atsaucība uz to nebija tik liela, kā sākotnēji iecerēts. Konkurētspējīgākie mājražotāji līdz šim partnerības teritorijā attiecināmi uz biškopības jomu (Inventāra iegāde medus ieguvei un fasēšanai, 45 bišu stāvvastropu iegāde dravas paplašināšanai Brīvzemnieku pagasta „Nelķēs” (kopējais finansējums 5685 EUR), biškopības produktu pārstrāde un dažādošana Alojā (6213,94 EUR), biškopības inventāra iegāde „Krogdambjos” (1924,23 EUR)) un daļēji aitkopībā (saimniecības aprīkojuma iegāde Brīvzemnieku pag. „Silvās”). Daži no projektu pieteikumiem tika noraidīti nekvalitatīva pieteikuma dēļ, vēl daži gatavojās, lai arī līdz gatavam projekta pieteikumam nenonāca.

Intervētie viedokļu līderi izteikušies par mājražošanas kā uzņēmējdarbības attīstību Alojās novadā. Tie, kuri pārstāv maza apjoma mājražotājus un nevalstiskas organizācijas, mājražotājiem attīstībai un lielākas peļņas gūšanai augstas konkurences apstākļos nepieciešami atbilstoši apstākļi, t.i. piemērotas telpas, ražošanas iekārtas un aprīkojums, kas ļautu precīzi saražot kvalitātē, kādus pieprasa likumdošana un kontrolējošie dienesti. Tāpat viedokļu līderi atzīst, ka nepieciešami efektīvāki izplatīšanas kanāli, piemēram, Alojā tirgus laukums neatrodas centrā – blakus centra veikaliem, kas traucējot pircēju plūsmai. Tirgus laukumā savu preci piedāvājot dažādu jomu mājražotāji, taču pieprasītākā prece esot svaiga gaļa. Tiklīdz gaļa beigusies, tā arī pārējie tirgotāji vācot nost savas vietas, jo vienīgais, kas pircēju plūsmu vedot uz tirgus

¹⁴ PVD statistikas dati, 2014

¹⁵ PVD reģistrētie uzņēmumi, 2015.g.augusts – resurss pieejams:

http://www.pvd.gov.lv/lat/lab_izvzne/registri/atzto_un_reistrto_uzmumu_sarak/reistrtie_uzmumi

¹⁶ „Lauku mājražotāju uzņēmējdarbību kavējošo un veicinošo faktoru izpēte un veicinošo aktivitāšu apzināšana un ierosināšana” (2009). LLSA.

http://www.ziedzeme.lv/uploads/dokumenti/majrazotaju_petijums_1dala.pdf

laukumu, esot iespēja iegādāties svaigu gaļu. Ja tirdzniecības vieta būtu pie centra veikaliem, tad pircēju plūsma automātiski būtu lielāka un palielinātos iespēja nopelnīt.

Savukārt viedokļu līderi, kuri pārstāv pašvaldības iestādes un dažāda veida uzņēmējdarbību norādījuši, ka pastāv dažādi attīstības risinājumi, no kuriem viens ir sadarbības veidošana starp mājražotājiem, jeb apvienošanās, tādā veidā ekonomējot līdzekļus un nodrošinot iespēju apmierināt lielāku tirgus pieprasījumu. Piemēram, zemeņu tirgotāji katrs atsevišķi brauc uz Rīgu tirgoties, apvienojot daļu resursu – uz loģistiku vien ietaupītu. Ar uzņēmējdarbību saistīts viedokļu līderis norādījis, ka pašreizējā tirgus situācijā atbalstīt vajadzētu mājražotāju apvienības, kuras iekšēji vienotos par atbalstu produktam ar augstāku potenciālu. Ja mājražotāji darbosies katrs atsevišķi un atbalstu saņems individuāli, attīstība būšot ievērojami lēnāka. Kā cits risinājums ieteikts novados veidot lielus cilvēkus piesaistošus objektus, kas piesaistītu cilvēkus. Piemēram, Staicelē attīstot ar sportu saistītu objektu palielinātos cilvēku plūsma uz Staiceli, kas, savukārt palielinātu plūsmu uz vietējām tirdzniecības vietām un dotu iespēju mājražotājiem nopelnīt vairāk. Jāveido kaut kas, kas palīdzētu klientu atvest līdz mājražotājam. Pašvaldību pārstāvošs viedokļu līderis atzīmēja, ka Alojās novadā izveidota amata vienība uzņēmējdarbības speciālists, kurš strādā ar uzņēmējiem t.sk. mājražotājiem. Lai mājražotājus piesaistītu projektu īstenošanai, vajadzētu, pirmkārt, iedrošināt, sniedzot informāciju par iespējām, otrkārt, sniegt informāciju par to kā sagatavot pieteikumu. Nepieciešama iedrošināšana un skaidrošana, ka birokrātija tomēr nav tik apjomīga, kā sākumā šķiet. Tāpat esot nepieciešama plašāka publicitāte un informatīvie semināri, kā arī saziņas kanālu paplašināšana, lai sasniegtu tos, kuri paši par šo tēmu neinteresējas. Pašreiz izmantotie kanāli esot pašvaldības avīze un tīmekļa vietne. Viens no viedokļu līderiem, savukārt pauda viedokli, ka mājražošana Alojās novadā esot vāji attīstīta cilvēku kūtuma dēļ.

Mājražotāji Alojās novadā, kuri varētu iesaistīties un pretendēt uz mājražošanas atbalsta saņemšanu

Katrs no viedokļu līderiem varēja nosaukt vismaz vienu mājražotāju novadā, taču ne visi piekrita nosaukt konkrētus cilvēkus. Noteikti jāpiemin, ka arī ar „mājražošanu” brīžiem tiek saprasts plašāks darbību kopums, tāpat ne vienmēr novelkot stingru līniju vai konkrētais uzņēmējs jau darbojas vai ir ar potenciālu kļūt par mājražotāju. Kā iespējamie ideju attīstītāji (šeit dokumentā nenosaucot konkrētus uzvārdus) minēts kāds zivju audzētājs, kurš plāno izveidot makšķerēšanas kompleksu cilvēkiem ar kustību traucējumiem, vismaz četri medus produkcijas ražotāji, krūmmelleņu audzētāji Staiceles pusē, meža velšu ievākšanas un pārdošanas darbības, zemeņu audzētāji, citi ogu un augļu audzētāji, kazas siera ražotājs, kurš plāno attīstību par 15000 euro, biezpiena ražotāji. Pēc viedokļu līderu domām daļa no minētajiem daļēji vai pilnīgi darbojoties *ēnu ekonomikā* un projektu īstenošana varētu palīdzēt legalizēt šo mājražošanu. Pašvaldības pārstāvjiem zināmi pietiekoši daudz novada cilvēki, kuri aktīvi darbojās mājražošanas jomā, taču neesot statistikas par to cik bieži un kur konkrēti viņiem griežies pēc palīdzības.

Pārtikas produktu ražošana mājas apstākļos ir pastiprinātā PVD uzraudzībā, taču saražotās produkcijas kvalitātei un drošībai ir jābūt kā nozīmīgam nosacījumam arī paša ražotāja izpratnē, jo kvalitatīva produkcija tieši no ražotāja ar zināmu izcelsmi rada vienu no būtiskākajām konkurētspējīgajām priekšrocībām. Tāpēc potenciālajiem uzņēmējam jāpārzina galvenās prasības, ietverot: telpu, iekārtas un traukus, ūdeni, pašu ražošanas procesu, darbinieku kvalifikāciju, temperatūru, tīrību un dezinfekciju,

marķējumu, izejvielas un produkta izcelsmes izsekojamību, derīguma termiņu, pārtikas piedevas, atkritumu apsaimniekošanu.¹⁷

Salīdzinājumā ar citām ES valstīm, Latvijā savu produkciju pārstrādā ļoti maza daļa zemnieku — tikai 0,2%. Eiropas Savienības valstīs vidējais skaitlis ir 8% (Rumānija kā izņēmums – 41%), tendenču līmenī norādot uz potenciālu.

Idejas par nepieciešamajiem risinājumiem un attīstības potenciālu, kas tika apkopotas mājražošanas attīstības redzējumam Alojā un Staicelē notikušajos viedokļu līderu semināros:

1. Atbalstošās infrastruktūras atjaunošana un uzturēšana
2. Mazo ražotāju apzināšana un aktivizēšana
3. Atbalsts, konsultācija mājražošanas pārtapšanai sakārtotā, formāli izveidotā uzņēmējdarbībā
4. Mājražotāju apmācības (tirgus zinības, mārketinga)
5. Gaļas produktu pārstrāde
6. Zivju žāvēšana, mobilā zivju žāvēšana – pakotava, pārdotava
7. Piena produktu pārstrāde (vairāku zemnieku saimniecību kooperācija)
8. Dīgstu un garšaugu (loku, dilļu) audzēšana
9. Ārstniecības augu vākšana un žāvēšana
10. Ogu, sēņu un augļu audzēšana (dārza un meža)
11. Ogu, sēņu un augļu pārstrāde (saldēšana, žāvēšana, sulas spiešana, sukādes u.c.)
12. Beķerejas izveide
13. Konditorejas (tortes, kūkas u.c.) izveidošana (jau esošo iniciatīvu formalizēšana – legalizēšana)
14. Zupas virtuves ierīkošana (kā sociālās uzņēmējdarbības veids)
15. Tirgus atjaunošana Alojā
16. Tirdzniecības vietas ierīkošana produkcijas pārdošanai
17. Mobilas tirdzniecības vietas izveide
18. Vilzēnos – tirgus laukums ar pārdošanas vietām
19. Reklāmas stendu izvietošana Staicelē Salacas krastā pie lielceļa un citās tūristu apmeklētās vietās

4.3. Nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbība

Ar mājražošanu ciešāk saistīta telpas un prasmju komercializēšanas ziņā, taču ne uz pārtikas preču ražošanu orientēta, cita uzņēmējdarbība: lauku mājamatniecība. Tā ietver dažādas darbības, kuras balstās uz radošām prasmēm, tradīcijām, visbiežāk vietējām izejvielām, individualizētu produkciju, nacionālo vai reģionālo identitāti izceļošu daļamatniecību. Virzieni ir visdažādākie uz aptver tādas sfēras¹⁸, kā: dažādu dabiski pieejamu materiālu apstrādi (koks, akmens, āda, māli, metāls, stikls u.c.),

¹⁷ „Ceļvedis mājražošanā” (2014). LLKC. Resurss pieejams:

http://www.pvd.gov.lv/uploaded_files/Majas_lapa_2/Bildes/celvedis_majrazosana.pdf

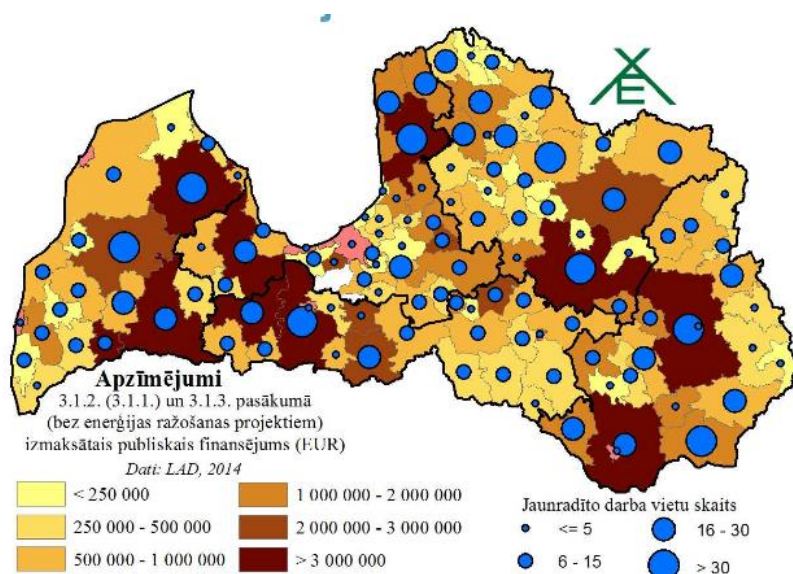
¹⁸ Lauku mājamatnieku uzņēmējdarbība Latvijā. (2006). I.Meiere (red.). Resurss pieejams: <http://www.laukutikls.lv/informativie-materiali/majamatnieciba>

darbības ar audumu (šūšana, tamborēšana, pīšana, mezglošana, izšūšana, mežģīņu pīšana, linu suvenīri u.c.), darbības ar krāsām (stikla, zīda, citu audumu apgleznošana, gleznošana), floristiku, datorgrafiku, apsveikumu izgatavošana, suvenīru izgatavošana u.c. Vienojošais ar mājražošanu ir līdzīga nepieciešamība izcelt: augstāku pievienoto vērtību, reģionālo identitāti ietveroša piedāvājuma veidošanu, kvalitatīva dizaina un atpazīstamas preču zīmes virzīšanu tirgū. Lauku partnerības stratēģijas ieviešanas laikā Alojas novadā nebija nozīmīgu īstenoto projektu mājamatniecības jomā. Potenciāls saglabājas. Pēc darbības apjoma šī var būt gan papildu ienākumu gūšanas iespēja, gan arī var tikt padarīta par galveno ienākumu avotu, kāpinot apjomu un specializējoties.

Nelauksaimnieciskā uzņēmējdarbība ir nelauksaimnieciskās aktivitātes lauku teritorijā, kas primāri nesaistās ar lauksaimniecību. Mikrouzņēmumu radīšana un atbalsts esošajiem – veicināt nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību lauku teritorijā, attīstot alternatīvus ienākumu avotus un ienākumu līmeņa palielināšanos lauku reģionos. Tā var būt arī lauksaimnieciskās darbības dažādošana ar nelauksaimniecības rakstura darbībām, lai veicinātu ienākumu dažādošanu un nodarbinātību.

Piemēram, lauku saimniecībās ar tūrisma palīdzību var piesaistīt klientus arī pamata produkcijas iegādei – ekskursijas un degustācijas kļūst par daļu no pamata produkcijas mārketiņa. Tās var būt daudzas citas nozares – ieguves rūpniecībā, ražošanā, pārstrādē, pakalpojumu sfērā, attālināto pakalpojumu sniegšanā u.c.

Īges lauku partnerība Latvijas mērogā stratēģijas ieviešanas laikā nav īpaši akcentējusi nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības vienu no virzieniem – jaunu darbavietu radīšanu, kas, salīdzinot ar pārējiem Ziemeļvidzemes novadiem, nav īpaši progresējusi.

12.attēls. Jaunradītās darbavietas un publiskais finansējums novados. Avots: Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts, LAD, 2014.

Viedokļu līderi tomēr atzīst, ka nelauksaimnieciskajai uzņēmējdarbībai ir perspektīva Alojas novadā, ko papildus veicina tīra vide un uzņēmējdarbībai nepieciešamā infrastruktūra. Svarīgi atrast darbības nišu, kas kļūtu par iespēju. maziem uzņēmumiem attīstīties. Piemēram, pakalpojumu sniegšana tiem, kuri nodarbojas ar

lauksaimniecību: grāmatvedība, lietvedība un līdzīgi pakalpojumi, kuriem pašiem nav laika. Šajā jomā perspektīva ir, ja identificē pieprasījumu un sniedz pakalpojumus tiem, kam tas ir nepieciešams. Piemēram, nesen Alojā viens uzņēmējs sācis piedāvāt multimediju pakalpojumus – fotogrāfē un filmē kāzas un citus pasākumus, pierādot šādas darbošanās perspektīvu. Šādas situācijās gan tiek raksturota pati darbība, taču netiek analizēts ekonomiskais ieguvums un investīciju atdeve. Cits piemērs saistāms ar plašāku globālā tīmekļa un saziņas kanālu pielietojumu komercdarbībai. Redz plašāku iespēju tūrisma informācijas centram iesaistīties arī cita veida novada pakalpojumu (ne tikai tūrisma) un produktu popularizēšanā un realizēšanā. Ar uzņēmējdarbību saistīts viedokļu līderis norāda, ka viņaprāt nelauksaimnieciskā ražošana kopumā Alojās pagastā īsti nav attīstīta. Tie daži, kas ar to nodarbojas jau esot nostiprinājušies tirgū, piemēram, transporta nozare Staicelē, kokapstrādes nozare Alojā un Staicelē.

Darbības, kas nepieciešamas, lai varētu attīstīt nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību novadā

Pie problēmām tiek minēts finansējuma trūkums [zināma pretruna ar reālo partnerības darbību un projektu uzsaukumiem tostarp šajā jomā], nepieciešamība iedrošināt tieši jauniešus. Ar mērķtiecīgu atbalstu un piesaistot finansējumu, būtu iespējams panākt nozīmīgu atspērienu. Vairāki viedokļu līderi ir pārliecināti, ka ir daudz neīstenotas perspektīvas idejas, kurām, piešķirot finansiālu atbalstu, būtu iespēja attīstīties. Uzņēmējdarbības finansējums esot pats svarīgākais. Lai to risinātu, esot ideja par krājaizdevu sabiedrības veidošanu Alojās novadā. Pašvaldību pārstāvošs viedokļu līderis norāda, ka Alojās novads cieš no iedzīvotāju skaita samazināšanās un jaunu cilvēku aizplūšanas. Finansējumu būtu iespējams vērst uz labi izglītotu speciālistu ieinteresēšanu atgriezties Alojā pēc mācību beigšanas un uzņēmējdarbības uzsākšanas stimulēšanu Alojās novadā, nevis, piemēram, Pierīgā. Tāpat viens ar uzņēmējdarbību saistīts viedokļu līderis atzīmē, ka esot jāveido lieli projekti, piemēram, pašreiz tiek attīstīts projekts par Staiceles sporta profesionālo vidusskolu, ko atbalsta Latvijas Sporta federācijas un sociālais centrs.

Pie pozitīvajiem piemēriem viedokļu līderi minējuši, kādu uzņēmēju, kurš grasījās braukt pelnīt uz ārzemēm, taču izmantoja pašvaldības grantu (?), reģistrēja uzņēmumu, iegādājās multimediju tehniku un šobrīd ir sasniedzis labu pieprasījuma līmeni. Rezultātā spējīgs uzņēmējs nav aizbraucis prom, bet palicis un ceļ savu labklājību Alojās novadā. Alojās skolā tiek organizēti mācību uzņēmumi, kuros skolēni darbojas, ir puīši, kas strādā ar koku, mālu. Pēdējie no minētajiem varētu būt nākotnes potenciāls, uz ko strādāt. Netrūkst, protams, arī neveiksmīgas uzņēmējdarbības stāstu. Piemēram, pirms kāda laika kāds uzņēmums gatavojis suvenīrus no koka, taču šobrīd viņu darbība vairs neesot manāma.

Pēc Uzņēmumu reģistra¹⁹ informācijas savu darbību Alojās novadā stratēģija ieviešanas periodā (2009-2015) pārtraukušas 39 zemnieku saimniecības un likvidēti 34 uzņēmumi, kuru darbība vairāk klasificējama kā nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbība: **2009 (2)**: Pakundzēni IK, Termo V.Baranova IU. **2010 (5)**: Gunima SIA, Pie Reiņa IK, Aleksandrs J.Lokotko IU, Foreste SIA, Krasts Erdmaņa IU. **2011 (7)**: Euro Partners SIA, BD Fasādes SIA, Impulss 05 SIA, A.Braslava Transporta Pakalpojumi IK, E-Future IK, Bernstein Sellers SIA, Radi AVM SIA. **2012 (4)**: Santīms G SIA, Remesis, BO SIA, Urgas Dzirnavas SIA. **2013 (5)**: Aigars & Ģ IK, Balts SIA, Pikačs SIA, Vilveko SIA, Būvkoks SIA. **2014 (2)**: S-Phone SIA, AG Auto IK. **2015 (10)**: Agrija A – lauksaimniecības

¹⁹ <https://www.lursoft.lv/uznemumu-meklesana>, 2015.

pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība, Rudziņa IU, IdeaBox SIA, Gaismas LH IK, Celt AL IK, Govoj SIA, Pilsums IK, Avotiņi Plus SIA, VRB Serviss SIA, Druvkalni IK. Pēc pārstāvētajām nozarēm starp likvidētajiem uzņēmumiem ir gan kokapstrādes, celtniecības, transporta un pakalpojumu nozares uzņēmējdarbība. Darbības pārtraukšanas iemesli sīkāk nav analizēti, taču daļēji atklājas šī ziņojuma situācijas izvērtējuma kopsakarībās. Vairāki no uzņēmumiem pēc nosaukuma un nozaru līdzības ir reorganizējušies, mainot juridisko formu, īpašuma statusu u.tml.

No jauna periodā 2009-2015 dibinātas 4 zemnieku saimniecības un 88 jaunas komercsabiedrības, kuru darbību varētu attiecināt uz nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību. Pamatā visas ir sabiedrības ar ierobežotu atbildību, starp tām 3 individuālie komersanti (atzīmēts ar IK): **2009 (7)**: EKDF, Guneks, V un Lauva, Zāliši RG, Liepiņas BIO, VD Strautiņi, Latvijas Futbola Federācijas Mācību un Treniņu Centrs "Staicele". **2010 (10)**: Alna, Aloja Timber, Auto AE, Ekotri, Elkoms I, Biomasa, Elme LA, Kooma, 4M, Alderi, Nākotnes Z. **2011 (17)**: Aldis & U IK, Balanss, Dzelzskoks, Gaha, Idalats, Liepkalni AA, Rtma, Grācija, Meža Palīgs, Woodfuels, Spars-M, Vilata, 20B, Foragro LAT, Iltis, Lacsed, Latlaux, Rudzo. **2012 (13)**: MZM, R-TEE, Ruttasu Privātprakse, AVB Loģistika, Avron, AWD Tehnika, Danzig, Nana Dan, SK 68, Dress DE, Eko CIK, Istaps, K.K. Celtnieks. **2013 (11)**: Alewood, Artehno, BT Power, Būvdaris, Si-Phone, Lume Pluss, Jolanta Accounting Services, Urgsan, A.R. Mežs, Florem, Lote IS. **2014 (16)**: Alojās Novada Saimniekserviss, ALS 5, Graudu Saimniecība Videnieki, Idea Box Group, Kalniņš IS, Karlo Auto, Produkcija no Aloe Vera, ZSVP Baltic, Albero L, Urgas Krogs, Egles Zars, ELKDP, Emus Agro, MM Serviss Plus, N.G. Ozoliņas, Silvas IK. **2015 (12)**: Aerial Solutions, Ru Konsultācija, AK Forest, Macosta, Moners, Orixo, Warla, AD Strautiņi, V 74, Bingaps, Rīgas Mežu Fondi, 3D Beaute IK.

Pēdējie pieci gadi liecina par stabilitāti, lai arī tieši 2015.gadā likvidēts salīdzinoši lielāks skaits uzņēmumu un dibināts mazāks skaits. Tik īsā termiņā sarežģīti spriest par konkrētu tendenci. Vairāki no jaunajiem veidotajiem uzņēmumiem saistīti ar IKT jomu, citi ar tradicionālajām ražošanas nozarēm, pakalpojumiem. Dažiem uzņēmumiem šī ir tikai juridiskā adrese un faktiskā darbība norit ārpus novada teritorijas. Tieši novadā reģistrēto uzņēmumu skaitam par sevi nav tik lielas nozīmes, cik radītajām jaunajām darbavietām, algas apjomam, ko saņem partnerības teritorijas iedzīvotājs. Ja to vērtē pēc 2014.gadā jaundibināto uzņēmumu VID iesniegtajiem datiem par savu pirmo darbības gadu, tad no 14 nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības uzņēmumiem 6 strādāja ar peļņu un tikpat bija maksājuši iedzīvotāju ienākuma nodokli, tikai tā summa kopā sastādīja 2620 EUR, kas, strādājot ar pilnu slodzi un vidējo darba algu Latvijā, pilnas nodokļu nomaksas gadījumā būtu ~1,5 darbavietas. Protams, ne visiem jauniem uzņēmumiem izdodas nostabilizēties pirmajos to dibināšanas gados, pieci no tiem strādājuši ar zaudējumiem. Tomēr daļa no rādītājiem norāda arī uz samazinātām algām, pašnodarbināto vai mikrouzņēmumu nodarbināšanu, iespējamu izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, kas idejiski neveicina pašvaldības budžeta pieaugumu kopīgo sabiedrības problēmu risināšanai un samazina darbinieku sociālo garantiju iespējas.

Komercsabiedrību dibināšana ar juridisko adresi novadā pati par sevi nav nozīmīgākā uzņēmējdarbības attīstībai nelauksaimnieciskajā sektorā un dzīves kvalitātes nodrošināšanai laukos. Cieši saistīti ar to un svarīgāk ir nodarbinātība un novadā dzīvojošā nodarbinātā ikmēneša algas apmērs, kā arī par to nomaksātie nodokļi, kas rada iespējas lielākām sociālajām garantijām ilgtermiņā. Uzturēt situāciju, ka lielākais darba devējs un lielāko algu maksātājs novadā ir valsts un pašvaldības institūcijas ilgtermiņā arī nav risinājums. Tāpēc svarīgi veicināt nodarbinātību risināšu

uzņēmumu attīstību ar augstāku atbildību pret darbiniekiem un godīgumu nodokļu nomaksā. Vienlaikus jādomā par jauniem risinājumiem uzņēmējdarbības formās, jo daudzi no esošajiem ir iespēja papildus nopelnīt, lai atbalstītu dzīvesveidu laukos, bet nerada nozīmīgas konkurētspējīgās priekšrocības tirgū.

Idejas par nepieciešamajiem risinājumiem un attīstības potenciālu, kas tika apkopotas nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības (izņemot tūrismu, kas skatīts atsevišķi) attīstības redzējumam Alojā un Staicelē notikušajos viedokļu līderu semināros:

1. Noturīgs un pieaugošs cilvēku skaits laukos, kas gatavi pirkt pakalpojumus
2. Ceļu tīkla sakārtošana (tostarp konkrēts priekšlikums par bedrīšu lāpīšanu ar aušanas tehnoloģiju)
3. Nodokļu sistēmas sakārtošana ar izdevīgumu perifērajiem apvidiem – jo tālāk no Rīgas, jo mazāks PVN
4. Infrastruktūras sakārtošana, esošo ēku pārbūve vai atjaunošana ražošanas uzsākšanai
5. Droša uzņēmējdarbības vides uzturēšana
6. Iespējami efektīva sadarbība visās uzņēmējdarbības jomās novadā
7. Elektrostacijas izveide (alternatīva vai HES)
8. Stāvbūvju eksporta uzņēmuma attīstīšana
9. Spāru fabrikas (būvniecībai) attīstīšana
10. Šķīvīšu fabrikas attīstīšana sporta šaušanai
11. Tekstila eksporta uzņēmuma attīstīšana
12. Šūšanas ateljē Puikulē
13. Autoservisu darbības paplašināšana
14. Sadržes tehnikas remontdarbnīcas attīstīšana
15. Pirts pakalpojumi, mobilā pirts, pirtsslotu sagatavošanas biznesa niša
16. Sociālās uzņēmējdarbības aktivizēšana
17. Sociālo pakalpojumu centrs – veļas mazgāšana Ozolmuižā
18. Nomas punkts dažādiem sadzīviskiem pakalpojumiem
19. Mārketinga iniciatīvu un reklāmas atbalsts
20. Video sižetu izveide par Alojā novada veiksmes stāstiem – līdzīgi kā “Latvija var”

4.4. Tūrisms

Īges lauku partnerības teritorijā ir nozīmīgi tūrisma resursi, īpaši akcentējama Ziemeļvidzemes biosfēras dabas un lauku apdzīvotības mijiedarbībā radusies kultūrainava, dabas daudzveidība kopumā. Resursu dabas jomā ir visvairāk, mazāk kultūras un cilvēkresursu ziņā. Par nozīmīgāko līdz šim apmeklētāju plūsmas piesaistes ziņā var uzskatīt Salacas upes ieleju un Staiceli, izveidoti vairāki citi tūrisma objekti, norisinās publiskie pasākumi, kas nav ļoti populāri, salīdzinot ar citiem Ziemeļvidzemē vai Latvijā, D-Igaunijā plašāk.

Kultūras mantojuma resursu ziņā ir trīs valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi: Ozolmuižas pils un parks, kā arī Alojā luterāņu baznīca. No sešiem valsts nozīmes arheoloģijas pieminekļiem, ne visi no tiem būtu eksponējami apmeklētājiem un popularizējami. Nozīmīgākais no arheoloģijas mantojuma objektiem ar tūrisma

attīstības potenciālu ir Ungurpils (Perkeles) viduslaiku pils (tās iesaistei tūrismā vajadzīgas lielas investīcijas) kopā ar ainavisko parku, dzirnavu ezeru, tā krastā uzcelto torni un ieinteresētiem tūrisma un atpūtas pakalpojumu sniedzējiem. Vietējās nozīmes kultūras pieminekļi ir vērtējami līdzīgi ar potenciālu plašākai attīstībai – Staiceles papīrfabrika ar vēsturisko dzīvojamo apbūvi ir savdabīgs pilsētībūvniecības komplekss. Radošuma ziņā izceļama mājamatniecība, īpaši tautas lietišķās mākslas studija "Staicele" un brīvdabas komplekss ar Mākslinieku šķūni, Vidzemes lībiešu tēma ar pieminekli, muzeju un atsevišķām tradīcijām, līdzīgi stārķu tēma un stāsta radošā darbināšana u.c. Neizmantots potenciāls, kura apjomu nevar pārspīlēt īstermiņā, saistīts ar šaursliežu dzelzceļa trasi, tās pielāgošanu piedzīvojumu tūrismam, velotūrismam.

Dabas resursu ziņā potenciāls ir lielāks – galvenais resurss ir Salacas upe kā Vidzemes otrā populārākā ūdenstūrisma upe pēc Gaujas un viena no Igaunijas tūristiem populārākajām ūdenstūrisma upēm. Līdz šim Salacas krastā attīstīts neliels skaits komercpakalpojumu, to potenciāls perspektīvā ir lielāks. Citi dabas resursi saistās ar dabas liegumu dabas daudzveidību – Planču purva taka

Izmitināšanas sektors nav plaši attīstīts – ir tikai 9 tūristu mītnes ar ~150 gultasvietām viesiem kopā (bez papildvietām) un vismaz piecas labiekārtotas telšu un atpūtas vietas. Pēc darbības tipa un kvalitātes – viesu nami, brīvdienu mājas vai lauku mājas, lielākā izmitināšanas kapacitāte saistīta ar izglītības iestāžu kopmītnēm vai sporta bāzi, daļa no tām - sezonālas. Nelielā tūristu mītnu kapacitāte argumentē nepieciešamību pēc mērķtiecīgas sadarbības ar kaimiņu novadiem tūrisma jomas attīstībai.

Nozīmīgs apmeklētāju piesaistītājs ir Latvijas Futbola Federācijas mācību un treniņu centra "Staicele" rīkote sporta pasākumi un nometnes. Gada laikā vērtētais apmeklējumu skaits ir ap 6000. Staiceles Lībiešu muzejā "Pivāland" 2014.gadā bija 3553 apmeklējumi – septītā daļa no tiem muzeju nakts laikā. Tas pierāda publisko pasākumu rīkošanas nozīmi. Piemēram, Virsdiriģentu svētki Alojā 2012.gadā arī pulcēja ~1200 apmeklētāju, kas ir nozīmīgi arī no ekonomiskā viedokļa pakalpojumu sniedzējiem pilsētā. Precīzu datu par laivotāju skaitu Salacas upē nav, bet laivošanas sezonas laikā, it īpaši vasarā ūdenstūristu skaits sasniedz vairākus tūkstošus gadā. Vairāki tūkstoši apmeklējumu bijuši Planču purva takā tās popularitātes kulminācijā pirms dažiem gadiem. Līdzīgi var teikt par tuvāko apkārtni – ap 10km no lauku partnerības robežām apmeklējumu plūsma gadā nepārsniedz 10000 vienā objektā vai kādā pasākumā. Nozīmīgākie apmeklētāju piesaistītāji apkārtnē ir Burtņieku ezers, Mazsalaca, Dikļu pils u.c. Ziemeļu stīga un atrašanās starp jūru un iekšzemes pilsētām – Mazsalacu, Rūjienu, Valku – nodrošina vēl daļu no caurbraucošas plūsmas, kas ir potenciālie pakalpojumu lietotāji.

Tūrisms vairāk izmantojams lauku partnerības ražojošajiem uzņēmumiem savas reputācijas nostiprināšanai un pircēju lojalitātes veicināšanai. Ekskursijas vai degustācijas mājāsaimniecībā, lauku saimniecībā, kas vērstas uz potenciālo produktu vai pakalpojumu lietotāju mērķgrupu ir nozīmīga tirgvedības darbība. Tas jāskata kopumā ar atbalstošo infrastruktūru (sabiedrisko ēdināšanu, izmitināšanu, degvielas uzpildes stacijām u.c.) un pakalpojumiem, lai radītu lielāku ekonomisko atdevi. Daļa no darbībām ir vērstas uz vietējo ceļotāju piesaisti – uz dažām stundām vai nepilnu dienu – īpaši no apkārtnes pilsētām – Limbažiem, Valmieras u.c., kas arī nav līdz galam izmantots potenciāls, bet var būt nozīmīgs vietējiem pakalpojumu sniedzējiem un ražotājiem.

Tūrisma stiprināšanas darbības Alojās novada attīstībai nākotnē

Viedokļu līderi atzīst, ka tūrismam ir perspektīva, taču šajā jomā esot daudz izaicinājumu. Tūrismā esot jāinvestē, lai būtu ko apskatīt – daudz vietas jāsakārto, lai tās būtu interese braukt apskatīt. Pašvaldības līmenī pie tūrisma jautājuma tiek strādāts iespēju robežās. Pašvaldība akcentē divus tūrisma aspektus, no kuriem viens kā gala mērķis ir Salacas upe un ap to saistīta teritorija un otrs virziens ir slēgtais dzelzceļš. Salacas upes teritorijas tūrisma attīstībai tiek izstrādāta stratēģija, kā ūdens tūristus vairāk piesaistīt aktivitātēm tūrisma galamērķos krastā, pilsētās. Otrs virziens, kuru plāno attīstīt ir slēgtais dzelzceļš, kura vietā plānots izveidot velociņu – no Pērnavas līdz Limbažiem. Pašvaldība tūrisma attīstību redzot minētajos divos virzienos. Viedokļu līderi norāda, ka problemātika skar ne tikai tūrisma galamērķus, bet arī naktsmāju iespējas. Viesu nami esot pārāk maz un ar zemu ietilpību. Alojās novadā neesot nevienas viesu mājas, kurā būtu iespējams nosvinēt kāzas. Viens no priekšlikumiem atbalstam tūrisma jomā būtu atbalsts viesu mājām, lai varētu veidot vietas, kas spēj uzņemt lielas grupas [tendence nozarē kopumā ir citā virzienā vērsta – tūristu grupu skaits samazinās]. Tāpat esot nepieciešams sakārtot vidi - izvietot norādes uz objektiem, lauku mājām, veidot jaunas un interesantas tūristu piesaistes. Kā labs potenciāls atzīmēts lauku sētas, kurās varētu apskatīt mājdzīvniekus, kā arī piedāvāt citas aktivitātes tūristiem. Tāpat Staiceles Sporta centrs piesaista tūristus. Esot jāveido peldvietas, jāatbalsta mazā uzņēmējdarbība, piemēram, paintbols, meža kaķis u.c. [nevar pārspīlēt attiecībā uz popularitāti, jo tā var kļūt vairāk par vietējā mēroga atpūtai nozīmīgu vietu, mazāk orientētu uz tūrismu] dažādojot aktīvas un pasīvas atpūtas iespējas. Viedokļu līderi norāda, ka nepieciešams vairāk lepoties un popularizēt vietējo kultūru, piemēram, ar kultūrvēsturiskiem objektiem, Staiceles amatniecības centru un mākslas darbiem, kurus gleznojis vietējais mākslinieks Kārlis Kere, kas izvietoti Staiceles baznīcā. Ar tūrismu saistīta viedokļu līdere norāda, ka novadā aktīvi darbojas vairākas biedrības, kuras saistītas ar tūrismu, bet tas ko vajadzētu esot velosipēdu noma, riteņu novietne. Kāds cits viedokļu līderis norāda, ka svarīgi attīstīt arī vietējo atpūtu un veicināt pašpatēriņu, t.i. nepieciešama plašāk pieejama informācija par ekskursijām, kas pieejamas novadā, par tūrisma vietām (saimniecībām, ražotnēm, skatu vietām u.c.), kas piedāvā ekskursijas.

Tūrisma attīstībai ir cieša saikne ar novada zīmolvēstību un plašāku Ziemeļvidzemes biosfēras vārda izmantošanu, kas, prasmīgi attīstīta, var palīdzēt piesaistīt apmeklētāju un vienlaicīgi palīdzēt pārdot mājražotāju vai amatnieku produkciju ar vienotu tirdzniecības marku. Ziemeļvidzemes ģeozīmola izmantošanas gadījumā ir lietderīgi attīstīt mērķtiecīgu sadarbību plašākā teritorijā, stiprināt savu stratēģisko pozicionējumu.

Idejas par nepieciešamajiem risinājumiem un attīstības potenciālu, kas tika apkopotas tūrisma attīstības redzējumam Alojā un Staiceles notikumos viedokļu līderu semināros:

1. Tūrisma apskates objektu pilnveidošana pieredzējuma dažādošanai, lielākai pievienotajai vērtībai
2. Veselības tūrisms, tostarp apiterapija, pirts terapija, dabas skaņu terapija, putnu dziesmu relaksācijas centrs
3. Stārķu muzeja izveidošana, Staiceles “stārķa” kā simbola iekļaušana tūrisma attīstībā

4. Lielā iela Staicelē kā tūrisma objekts, kultūras mantojuma – arhitektūras pieminekļu atjaunošana, vēsturiskā izskata saglabāšana, publiskas piekļuves radīšana
5. Ozolmuižas pils vēstures izpēte un saglabāšana, ekspozīcijas izveide. Muižas kungu un dāmu tērpu pašūšana, viesu uzņemšana.
6. Vēstures istabas ierīkošana Braslavas bibliotēkā
7. Dabas takas izveide pie Kodaja ezera – savienota ar Igaunijas dabas taku infrastruktūru. (tostarp piekļuve cilvēkiem ar īpašām vajadzībām). Skatu tornis purva ainavai (mazāk putnu vērošanai)
8. Melleņu lasīšanas čempionāts jūlijā un dzērveņu lasīšanas čempionāts septembrī
9. Atdzīvināt veco podniecības cepli “Paegļu” mājā
10. Radošo darbnīcu inventārs – amatu skola, amatu darbnīcas – inventārs, materiāli, pasniedzēju piesaiste
11. Medību un meža muzejs, mājas kokos (t.sk. putnu vērošanai)
12. Mednieku kluba šautuves pilnveidošana, medību tūrisma attīstīšana
13. Sajūtu taka Kraukļa gravā Ķeņča pilskalnā
14. Naktsmītnes, viesnīca ar SPA (tostarp brīvdienas privātmājās, viesu nami u.c.) – Alojā, Puikule, Ozolmuiža – tostarp savstarpējās sadarbības veicināšana.
15. Slēpju noma, velo noma – tostarp inventāra iegāde, katamarānu noma Salacā Staicelē
16. Salacas ūdenstūrisma attīstība, pilnveidošana – plostis jau ir, kafejnīca uz ūdens.
17. Ekskursiju vilcieniņš (kā apskates auto) pa Alojā novadu
18. Velo celiņš Staicelē, plašāk – saskaņoti maršruti ar kaimiņu novadiem, Limbažu-Alojas veloceliņa attīstīšana
19. Trošu ceļš uz pārupi, uz ķekatām pāri upei
20. Salacas gaisa un ūdens konservi
21. Izklaides iespējas – atraktīva braukšana pa upi, volejbols uz upes
22. Mobilā virtuve pasākumu apkalpošanai
23. Interaktīva informācijas stenda izvietošana Alojā centrā
24. Pieredzes apmaiņa – vietējie tūrisma maršruti, to attīstīšana
25. Tūrisma informācijas punktu izveide Puikulē, Ozolmuižā, Alojā
26. Nažu un cirvju trinamais smirgelis – spararats Salcas upē Staicelē
27. Laivu spriegotājs pa Salacu

4.5. Nozaru attīstības rezumējums un prioritātes LEADER atbalsta programmas kontekstā

Viedokļu līderu vērtējums par iespējamajiem atbalsta veidiem, kuri tiek atzīti kā svarīgi savas apkārtnes attīstībai?

Novērtēti iespējamie atbalsta veidi, mēģinot rast nozīmīgākos Alojā novada attīstībai. Šis nav uzskatāms par absolūtu vērtējumu, bet viedokļu līderu rezultāti salīdzināmi ar pētījuma datu interpretāciju, radošā semināra datiem un iedzīvotāju

aptauju. Tas turpinājumā būtu vēlreiz izvērtējams nākamā posma stratēģijas veidošanā. Viedokļu līderi katru no atbalsta veidiem vērtēja ar skaitļiem no 1 - 4, kur 1 – ļoti aktuāli, 2 mazāk aktuāli, 3 – nav aktuāli; 4 – nezina. Analizējot iegūtos datus ar aprakstošās statistikas metodi, visaugstāk vērtētie, jeb par ļoti aktuāli atbalsta veidiem (turklāt visiem gan moda, gan mediāna ir viens) atzīti: *atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai* (vidējais 1.25), *pakalpojumu pieejamības veicināšana* (vidējais 1.25), *atbalsts vienota zīmola izveidošanai* (vidējais 2) un *elastīgas darba formas izveidošana* (vidējais 1.625). Savukārt *atbalsts mājražošanai un mājamatniecībai* (vidējais 1.625, moda 2; mediāna 2) un *īsās piegādes ķēdes, sadarbības veicināšana* (vidējais 1.875, moda 2; mediāna 1a) kopumā vērtēts kā mazāk aktuāls atbalsta veids. Dažādas *apmācības* vērtētas neviennozīmīgi (vidējais 1.875, moda 1; mediāna 1), savukārt *tirdzniecības vietas izveide tuvākajā lielajā pilsētā* vērtēta kā neaktuāls atbalsta veids (vidējais 2.375, moda 3; mediāna 3). Rezultātu statistisko apkopojumu skatīt 6.tabulā.

6.tabula. Viedokļu līderu vērtējums par prioritāri īstenojamiem atbalsta veidiem Īģes lauku partnerības mājražotāju konkurētspējas paaugstināšanai, n=8. vērtību skala 1 – ļoti aktuāli, 2 mazāk aktuāli, 3 – nav aktuāli; 4 – nezina. a – divas modas, atspoguļota zemākā vērtība

	Astoņu viedokļu līderu individuālie vērtējumi atbalsta veidiem								Vidējais	Mediāna	Moda
Atbalsts mājražošanai un mājamatniecībai	1	2	2	2	1	2	1	2	1.625	2	2
Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai	1	1	1	2	1	1	2	1	1.250	1	1
Pakalpojumu pieejamības veicināšana	1	1	1	1	2	2	1	1	1.250	1	1
Īsās piegādes ķēdes, sadarbības veicināšana	1	2	1	2	1	3	3	2	1.875	2	1a
Elastīgās darba formas izveidošana	1	3	1	1	1	2	3	1	1.625	1	1
Dažādas apmācības, piem., jaunas tehnoloģijas, mārketinga (+praktiskās apmācības, pieredzes apmaiņa saimniecībās)	1	3	1	1	1	3	3	2	1.875	1	1
Tirdzniecības vietas izveide tuvākajā lielajā pilsētā	1	3	3	3	1	2	3	3	2.375	3	3
Atbalsts vienota zīmola izveidošanai	4	2	1	1	1	2	4	1	2.000	1	1

Individuāli viedokļu līderi kā ļoti aktuālus atbalsta veidus izvēlējušies izvirzīt *Īģes zīmola veidošanu, atbalstu vietējiem uzņēmumiem preces izplatīt vietējās veikalu ķēdēs, kā arī sadarbības veicināšanu starp maziem uzņēmumiem, mājražotājiem*. Tāpat minēts komentārs, ka *īsās piegādes ķēdi vajadzētu aktualizēt un paplašināt ietekmi*.

Prioritāri atbalstāmās sfēras Alojās novadā

Darba grupu semināra dalībniekiem Staicelē un Alojā, kā arī individuāli intervētajiem viedokļu līderiem tika lūgts sakārtot minētās trīs sfēras prioritārā secībā,

pirmajai piešķirot prioritāro nozīmi novada attīstības veicināšanai. Viedokļu līderu starpā nepastāv vienots viedoklis par prioritāri izvirzāmām sfērām, ko iespējams skaidrot ar viedokļu līderu dažādo dzīves vietu, kā arī individuālajam interesēm. Piemēram, Staicelē dzīvojošie viedokļu līderi biežāk kā prioritāti izvirzījuši tūrismu, mājražošanu ievievojot otrajā vietā un nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību trešajā. Savukārt ar uzņēmējdarbību saistīti viedokļu līderi prioritāri virza mājražošanu un nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību, tūrismu atstājot trešajā vietā. Analizējot kopējos iegūtos datus, iespējams identificēt piedāvāto sfēru prioritātes. Secinām, ka viedokļu līderu vērtējuma prioritāri atbalstāma mājražošanas sfēra (summa 14, aritmētiskais vidējais 1.75), kā otrā prioritāte izvirzīta nelauksaimnieciskā uzņēmējdarbība (summa 16, aritmētiskais vidējais 2) un trešā tūrisms (summa 18, aritmētiskais vidējais 2.25), individuālos vērtējumus un kopējos rezultātus skatīt 7.tabulu.

7.tabula. Viedokļu līderu prioritārais nozaru izvērtējums (apkopjot intervijās un darba semināros radītos viedokļus). Vērtību skala, kur 1 = pirmā prioritāte, 2= otrā prioritāte, 3=trešā prioritāte

JOMA	Viedokļu līderu individuālais prioritāšu izvērtējums								Summa	Vidēji	Vieta
MĀJRAŽOŠANA	1	3	2	2	1	1	2	2	14	1.75	1
NELAUKSAIMNIECISKĀ UZŅĒMĒJDARBĪBA	3	1	3	3	2	2	1	1	16	2	2
TŪRISMS	2	2	1	1	3	3	3	3	18	2.25	3
	Darba grupu seminārs Staicelē – prioritāšu izvērtējums								Summa	Vidēji	Vieta
MĀJRAŽOŠANA	2		2		3		2		9	2,25	2
NELAUKSAIMNIECISKĀ UZŅĒMĒJDARBĪBA	1		1		1		1		4	1	1
TŪRISMS	3		3		2		1		9	2,25	2
	Darba grupu seminārs Alojā – prioritāšu izvērtējums										
MĀJRAŽOŠANA	3		2		2				7	2,3	2
NELAUKSAIMNIECISKĀ UZŅĒMĒJDARBĪBA	1		1		1				3	1	1
TŪRISMS	2		3		2				7	2,3	2

Atsevišķi izteikumi no viedokļu līderiem semināra vai interviju laikā uzsver kopējus nepieciešamos risinājumus vai viņu izpratnē būtiskus akcentus kopējās attīstības veicināšanai: lai neizmirtu lauki, nepieciešams diferencēt izmaksas, kas no loģistikas aspekta palielina uzņēmējdarbības izmaksas. Piemēram, tie, kuri ražo Rīgā, ietaupa uz transporta resursiem. Tūrismu vajadzētu attīstīt. Piemēram, Ungurpils ezeru vajadzētu apsaimniekot labāk. Ezerā ir peldošās salas. Pētniecības projektus, infrastruktūras pētījumus, kuriem nav pievienotā vērtība vajadzētu izslēgt un neļaut īstenot, ja nevar pierādīt pievienoto vērtību. Jāmeklē vienotas realizācijas iespēja visa veida mājražošanas produktiem – veiksmīgs risinājums var dot ļoti pozitīvu efektu. Nozīmīga ir mobilo sakaru pārklājuma un saziņas kvalitātes problēma. Kopumā trūkst mērķtiecīgu risinājumu jauniešu perspektīvas akcentēšanai laukos. Pietrūkst skata pāri

novada robežām, sadarbību un piedāvājumu tuvākiem un tālākiem kaimiņiem. Salaca izskanēja tikai lokāli, ne kā savienojums. Par vidi runāja tikai kā par resursu.

Galvenās kopsakarības nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības situācijas raksturojumam:

1. Izteikti **dominē mikrouzņēmumi – 96%** no ~500 ekonomiski aktīvajām vienībām ir ar darbinieku skaitu mazāk par 10.

2. Alojas novadā Iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir vidēji 379,62 EUR uz vienu iedzīvotāju gadā (2014), kam ir saistība ar dzīves līmeni un vidējiem nodarbināto ienākumiem. Šis ir **zemākais IIN rādītājs ne vien Rīgas, bet arī Vidzemes plānošanas reģionā** un zemāk par to ir vien 16 Latgales reģiona pašvaldības.

3. Alojas novadā PVD reģistrā nav neviena oficiāli reģistrēta mājražotāja. Mājražošana jau pēc definīcijas ierobežo to attīstīt par nozīmīgu ienākuma avotu, jo paredz apgrozījuma ierobežojumus un neliela apjoma ražošanu. Tātad pamatā šis uzskatāms kā papildu ienākumu avots atbalstam dzīvošanai laukos vai iespēja formalizēt uzņēmējdarbību, kas iespējams jau nelielā apjomā tiek darīts. Tomēr **mājražošana var kļūt par starpposmu virzībai uz ražošanu ar pilnu jaudu**, kas tieši šī iemesla dēļ būtu īpaši atbalstāms.

4. VID iesniegtajiem datiem par savu pirmo darbības gadu no 14 nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības uzņēmumiem 6 strādāja ar peļņu un tikpat bija maksājuši iedzīvotāju ienākuma nodokli, tikai tā summa kopā sastādīja 2620 EUR, kas, strādājot ar pilnu slodzi un vidējo darba algu Latvijā, pilnas nodokļu nomaksas gadījumā būtu ~1,5 darbavietas. Komerccabiedrību dibināšana ar juridisko adresi novadā pati par sevi nav nozīmīgākā uzņēmējdarbības attīstībai nelauksaimnieciskajā sektorā. Cieši saistīti ar to un **svarīgāk ir nodarbinātība** un novadā dzīvojošā nodarbinātā ikmēneša algas apmērs, kā arī par to nomaksātie nodokļi, kas rada iespējas lielākām sociālajām garantijām ilgtermiņā.

5. Jādomā par jauniem risinājumiem uzņēmējdarbības formās, jo daudzi no esošajiem ir **iespēja papildus nopelnīt, lai atbalstītu dzīvesveidu laukos, bet nerada nozīmīgas konkurētspējīgās priekšrocības tirgū**. Nelauksaimnieciskajā uzņēmējdarbībā izteiktāk **jāseko tirgus plūsmai** (lielie centri, auto plūsma u.c.), vairāk jāmeklē iespējas sasniegt tirgu globālajā tīmeklī, jārada jauni loģistikas risinājumi (jo attālināta atrašanās vieta nerada priekšrocības pret tuvāk esošajiem tirgus dalībniekiem). **Attālinātais darbs** intelektuālā potenciāla izmantošanai un komercializēšanai, jau esošo stipro eksportējošo uzņēmumu satelītuzņēmumu radīšana, vieda specializēšanās, eksporta nišu potenciāla izmantošana.

6. Nelielā tūristu mītņu kapacitāte argumentē **nepieciešamību pēc mērķtiecīgas sadarbības ar kaimiņu novadiem** tūrisma jomas attīstībai, vajadzīgi kopīgi risinājumi galamērķa veicināšanai kopīgi ar Salacgrīvas, Limbažu novadiem, Ziemeļu stīgas ietvaros, izmantojot Via Baltica tūrisma plūsmas potenciālu, jūras tuvumu u.c. Būtiski radīt vienu, divus novada atpazīstamības un vietējās identitātes pasākumus, kas vērsti gan uz viesiem, gan vietējiem.

7. Skaidri jānedefinē **emocionālās, nemateriālās priekšrocības**, dzīves vides kvalitāte, lai lauku partnerības teritorijai piesaistītu tos iedzīvotājus – potenciālos nodarbinātos, kas spējuši jau komercializēt savas prasmes, viņu ražošanai nav nepieciešama nozīmīga atbalsta infrastruktūra – vairāk nepieciešams atbalsts mājokļa labiekārtošanai – publiskā infrastruktūra u.c.

5.Lauku partnerības stratēģijas ieviešanas gaita un pienesums galvenajām mērķgrupām

Īges lauku partnerības stratēģijas izvērtēšanai veidota papildu pieeja darba uzdevumā noteiktajām – ne tikai atbilstoši teritorijai un nozarēm, bet akcentējot galveno mērķgrupu nozīmi. Tieši iedzīvotāji ir galvenie pakalpojumu saņēmēji, vietējā sabiedrība ir ideju ieviesēji. **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam** (Latvija 2030) minēts nākotnes redzējums: *laimīgs cilvēks labklājīgā valstī; ilgtspējīgs un veselīgs dzīvesveids; radoša, iecietīga un toleranta sabiedrība; sadarbībā radīta konkurētspēja; un valsts kā ātrspējas partneris*. Lai realizētu uzstādījumus un sasniegtu Latvija 2030 definētos mērķus, ir izstrādāts **Nacionālās attīstības plāns 2014.–2020. gadam** (NAP). Plāna vadmotīvs ir Ekonomikas izrāviens – katra Latvijas iedzīvotāja un valsts labklājības pieaugumam. NAP neietver sabiedrības līdzdalības prioritāti novadu attīstībai, tomēr viena no trim prioritātēm ir Cilvēka drošumspēja, kas ietver tādas kvalitātes kā – cienīgs darbs, stabili pamati tautas ataudzei, kompetences, attīstība, vesels un darbaspējīgs cilvēks, cilvēks sabiedrībā, kultūrā un pilsoniskā līdzdalībā kā piederība Latvijai. Viens no NAP veidošanas procesa pamatprincipiem bija sabiedrības līdzdalība. **“Cilvēks pirmajā vietā”** – šāda pieeja ir arī citu Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu prioritāte, lai panāktu uz zināšanām balstītas valsts izaugsmi. *Valstis, kas nespēs ieguldīt, lai cilvēks varētu realizēt savu potenciālu, nespēs konkurēt ar valstīm, kas iegulda cilvēkresursu attīstībā*²⁰. Tas pats būtu attiecināms uz novadu konkurētspējas attīstības veicināšanu. Sasniedzamais mērķis 2020.gadam skaidri definē: „Latvija ir izveidojusies par aktīvu un atbildīgu pilsoņu valsti, kurā cilvēki gribēs un spēs rūpēties ne vien par sevi un saviem tuvākajiem, bet arī par pārējiem līdzcilvēkiem, kuriem nepieciešama palīdzība.”²¹

Līdz ar to ir pamatota pieeja skaidri definēt mērķgrupas un izmantot šādu pieeju arī turpmāk biedrības stratēģijās. Pirmajās divās apakšnodaļās izvērtēti kopējie pasākumi, kas skar lielāku daļu sabiedrības – vairākas mērķauditorijas. Tālāk ieviestās aktivitātes vērtētas pēc dominējošā labuma principa – kura no sabiedrības mērķgrupām ir galvenie labuma guvēji no ieviestajiem rezultātiem.

5.1. Veiktie pasākumi dzīves vides kvalitātes uzlabošanai kopumā

Sabiedriskās aktivitāšu vai pakalpojumu veidošana vai uzlabošana dzīves līmeņa uzlabošanai Alojas novadā dažādām iedzīvotāju grupām.

Viedokļu līderi norādījuši, ka kopumā visām grupām daudz kas pietrūkst un par konkrētām aktivitātēm vai pakalpojumiem būtu jāvienojas. No sociālā aspekta ziemas periodā varētu piedāvāt zupas virtuvi iedzīvotājiem, kuriem tas ir aktuāli. Konkrētām iedzīvotāju grupām tika nosauktas sekojošas aktivitātes: Bērniem - Veidot radošās nometnes, iesaistot valsts līmenī populārus cilvēkus, piemēram, aktierus; Jauniešiem – ara trenāžierus Staicelē, veidot radošās nometnes, iesaistot valsts līmenī populārus cilvēkus, piemēram, aktierus; Jauniešiem, kuri tikko beiguši studijas vai arodskolu, sāk

²⁰ G.Espings-Andersens (Esping-Andersen). (2002).

²¹ Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam. (2012). Resurss pieejams: http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/ilgtsp_att/?doc=13858

²¹ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.- 2018.gadam. (2011). Kultūras ministrija. Apstiprināts Ministru kabinetā 20.10.2011.

veidot ģimeni, vēlas dzīvot pagastā - darbavietas jaunas un iespējas atpūsties; Pieaugušajiem brīvajā laikā – āra treniņus Staicelē; Senioriem attiecināmas aktivitātes netika minētas.

Sava pagastu vai pilsētas izcelšana, īstenojot projektu, ļautu izcelties un stiprinātu vietējo iedzīvotāju pašlepnumu, reizē piesaistītu apkārtējo uzmanību un interesi

Viedokļu līderi no dažādām pilsētām individuāli norāda, ka par to tiek domāts. Staicelē vēlamies attīstīt Nacionālo sporta centru „Staicele” to papildinot ar Latvijas Sporta rehabilitācijas un sociālo centru, kā arī daudz citas idejas. Šāda centra attīstība pievilks vēl vairāk sportistus un viņu ģimenes un radīs iespējas gan mājražotājiem, gan nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības pārstāvjiem, gan tūrisma attīstībai. Savukārt Alojā pašvaldība gatavo mārketinga stratēģiju Alojā novada attīstībai, pašvaldībā šis jautājums pašreiz esot dienas kārtībā. Stratēģijas izstrādē tiek piesaistīti arī uzņēmumu vadītāji. Vēl kāds viedokļu līderis atzīmē, ka Ungurpilī tiks celts uzņēmēju centrs, kura līdzīgi kā biznesa inkubatoros būs iespēja attīstīties jauniem uzņēmumiem. Ņemot vērā to, ka Alojā pagastā nav dabas tūrisma objekti, jāmēģina izcelties ar uzņēmējdarbību. Šāda projekta īstenošana varētu sekmēt Alojā novada atpazīstamību. Savukārt cits viedokļu līderis izsakās, ka Ungurpilī nevajadzētu celt uzņēmēju centru. To vajadzētu darīt rajona centrā – Alojā. Intervējamais neatbalsta nevajadzīgi lielus izdevumus. Investēt vajagot Alojā, atjaunojot jau esošu ēku, kā arī par mazākām izmaksām. Kāds cits viedokļu līderis norāda, ka pietiktu ar pilsētas vides un infrastruktūras sakārtošanu novada pilsētās. Viens no viedokļu līderiem norāda, ka Staicelē ir stārķi, skaista daba, tādēļ atpazīstamības veicināšanai vajadzētu veidot plašāku atpūtas piedāvājumu, lai tas būtu saturīgāks un cilvēki brauktu atpūsties. Pamatā aktīvo atpūtu. Kāda viesnīca, kur atpūsties dabā, SPA, vai kas tamlīdzīgs. Ar pašvaldību saistīts viedokļu līderis piezīmē, ka pašvaldības līmenī par šo neesot domāts. Taču katru gadu notiek mūzikas festivāls „Kas mēs bijām, būsim, esam!”, taču nav skaidrs vai ar to veidot Alojā zīmolu. Pārsvarā apmeklē novada iedzīvotāji. Varētu virzīt arī uz sporta virzienu – galda teniss un novuss, Alojā notiek valsts mēroga sporta pasākumi.

Būtiski izsvērt noteiktu jomu prioritātes, kur ieviestais risinājums attiecīgajai mērķgrupai būtiski uzlabo dzīves kvalitāti un ir zināmās vienlīdzības proporcijās attiecībā pret citām mērķgrupām. Piemēram: nominācijā “Par nozīmīgu ieguldījumu reģionā” 2014. gada balvas medniecībā saņēma: Aigars Rumbergs Rīgas reģionā, kurš vada Alojā mednieku klubu “Reišmalīši”. Pēc 7 projektu īstenošanas šī biedrība bija visaktīvākā sabiedriskā finansējuma piesaistē. Kopā apgūti 42366,78 EUR sabiedriskā finansējuma un 4707,42 EUR ieguldīti savs finansējums. Šis noteikti ir kļuvis par vienu no vislabāk aprīkotajiem mednieku klubiem Latvijā. Ieguvēji noteikti ir visi mednieki, kas darbojas šajā klubā (skaits). Taču Alojā novadā ir vairāki citi mednieku kolektīvi, kas nav īstenojuši nevienu projektu un nav pat mēģinājuši tos iesniegt. Vadoties pēc vienlīdzīguma principa un dzimumlīdztiesības – vīrieši ir ieguvuši nesalīdzināmi lielāku atbalstu brīvā laika organizēšanai un vienā noteiktā jomā, vienlaikus sievietes NVO vai citas iniciatīvas nav atbalstītas.

Vietējais potenciāls, kas nav līdz galam izmantots, kas varētu palīdzēt nodrošināt pagasta vai pilsētas izaugsmi

Par vietējo neizmantoto potenciālu viedokļu līderi izsakās atšķirīgi. Viens norāda, ka potenciāls ir paplašināt uzņēmējdarbību. Infrastruktūras izbūves ierobežojumi un daži citi sīkumi traucē attīstīties (piemēram, lai palielinātu elektrības pieslēguma jaudu tādā apjomā, lai varētu uzlabot ražošanu, izmaksas sastāda 135000 EUR). Vairāki intervētie norāda, ka izglītība veido sabiedrību tādu kā mēs to gribam. Izglītības iestādēm pagastā ir stratēģiskā nozīme.

8.tabula. Priekšlikumi iedzīvotāju vērtējumā turpmāko nozīmīgāko veicamo darbu sadalījumam pa kategorijām un teritorijām.

Nepieciešami zinoši, izglītoti cilvēkresursi, kuri prot izmantot savas stiprās puses.

Aloja	Alojas pag.	Staicele	Staices pag.	Brīvzemnieku pag.	Braslavas pag.	Kopā	Priekšlikumi iedzīvotāju vērtējumā nozīmīgāko veicamo darbu sadalījumam pa kategorijām
6	1	4		2		13	Radīt darbavietas
6		15	3		1	25	Pilsētas ielu infrastruktūru (ceļi, komunikācijas, tilti, gājēju tilti)
15		8			1	24	Pilsētas vides - parku un atpūtas vietu infrastruktūras sakārtošana (estrādes un parku sakārtošana, soliņu izvietošana, miskastu izvietošana, apzaļumošana, labiekārtošana, padarīšana pieejamāka māmiņām ar ratiem, publiskās tualetes)
11		3		1		15	Kultūras pasākumi (aktivitātes jauniešiem)
1						1	Silta telpa pie Autoostas, lai ziemā nebūtu jāsalst
8	2	2		1		13	Sakārtot tūrisma jautājumus (popularizēt novadu, izveidot jaunus objektus, sakārtot esošos, popularizēt novadu, izveidot aktīvas atpūtas iespējas, izvietot norādes zīmes uz objektiem)
9		2		1		12	Sporta aktivitātes (treniņi iekštelpās ziemas periodā, iespēja spēlēt bumbu spēles, baseins)
5						5	Attīstīt teritoriju pie Alojas skeitparka, uzlabojot segumu
3		1				4	materiālo bāzi mūžizglītībai
1	1	1			1	4	veicināt uzņēmējdarbību (piesaistīt investīcijas)
1						1	padarīt pieejamāku slimnīcu
Kopā izteiktie priekšlikumi par veicamajiem darbiem:						117	

jāpaceļ izglītība, tad arī būs potenciāls. Problēma ir izglītos cilvēkresursos, piemēram, jauniešu iesaistes trūkums.

Alojas novada iedzīvotājiem tika vaicāts kas, viņuprāt, būtu nozīmīgākie sabiedrības labā veicamie darbi Alojas novadā tuvākajā nākotnē. Attiecībā uz šo jautājumu viedoklis bijis 57%, jeb 86 respondentiem, kopā izsakot 117 priekšlikumus. Par sabiedrības labā aktuālākajiem darbiem identificēti pilsētas ielu infrastruktūras (ceļi, komunikācijas, tilti, gājēju tilti, pamestas vai bīstamas ēkas) sakārtošana

(norādījuši 25 respondenti), un pilsētas vides - parku un atpūtas vietu infrastruktūras (estrādes un parku sakārtošana, soliņu izvietošana, atkritumu tvertņu izvietošana, apzaļumošana, labiekārtošana, pārdomātāka vides piekļuves veidošana jaunajām māmiņām ar bērnu ratiem) sakārtošana (norādījuši 25 respondenti). 15 respondenti izteikuši vēlmi veicināt kultūras aktivitātes jauniešiem un pieaugušajiem, kā arī 13 respondenti norādījuši nepieciešamību sakārtot tūrisma jautājumus (izveidot jaunus tūrisma objektus, sakārtot esošos, popularizēt novadu, izveidot aktīvas atpūtas iespējas, izvietot norādes zīmes uz objektiem). Tāpat 13 respondenti norādījuši nepieciešamību izveidot jaunas darbavietas un veicināt nodarbinātību, 12 respondenti norādījuši vēlmi pēc sporta aktivitātēm (treniņiem iekštelpās ziemas periodā, iespēju spēlēt bumbu spēles, izveidot baseinu). 5 respondenti norādījuši nepieciešamību attīstīt teritoriju pie Alojās skeitparka, uzlabojot segumu un sakopjot teritoriju. 4 respondenti norādījuši nepieciešamību pēc materiālas bāzes mūžizglītībai un 4 norādījuši nepieciešamību veicināt uzņēmējdarbību. Viens respondents izteicis vēlmi padarīt pieejamāku medicīnisko aprūpi. Uzreiz jānorāda, ka ne visas iniciatīvas ietilpst LEADER vietējās rīcības grupas īstenojamo rīcību ietvaros - atsevišķas no tām būtu valsts vai pašvaldības institūciju kompetencē. Lai saglabātu to aktualitāti un respektētu iedzīvotāju viedokli, tās šeit nav atsevišķi šķirotas, izslēdzot tās, kuru īstenošana būtu mazāk iespējama.

5.2. Nozīmīgākie īstenojamie pasākumi galvenajām mērķgrupām

Pamatā šeit apkopotas Alojā un Staicelē organizēto semināra grupu radošās idejas par nepieciešamību un galvenajām darbībām, kas būtu aktuālas galvenajām mērķgrupām un kas varētu tikt atbalstītas LEADER lauku attīstības programmas ietvaros. Dažās no tām ir vispārīgākas un attiecas uz ārējiem vides apstākļiem, kas risināmi pārrobežu, valsts, reģiona vai pašvaldības līmenī – tās parasti tad pieminētas attiecīgo sarakstu augšgalā, kā sistēmiski nepieciešamie risinājumi. Daļa no tām ir ļoti konkrētas ar skaidru ieviešanas vietu un īstenošanai, citas ir universālākas – var tikt ieviestas dažādās vietās novadā. To prioritātes un jaunu papildu ideju nepieciešamība apspriežama nākamās stratēģijas izstrādes laikā, taču būtu jāņem vērā šādi faktori to īstenošanas prioritāšu izvērtēšanai:

1. aptvertās sabiedrības grupas – labuma guvēju skaits un pārstāvniecība;
2. risinājuma devums būtiskai dzīves kvalitātes uzlabošanai attiecīgajā segmentā;
3. pievienotā vai no jauna radītā vērtība, komerciālais potenciāls (ja risinājums saistīts, piemēram ar tūrismu);
4. risinājuma uzturēšana ilgtermiņā, tā ilgtspēja;
5. tolerance un līdzsvars attiecībā pret ieguvumiem citām sabiedrības grupām, citām līdzīgām mērķgrupām novada ciemos vai pilsētās;
6. risinājuma universālums, tā lietošanas iespējas citām sabiedrības grupām u.c.

Ģimenes ar maziem bērniem, bērni pirmskolas vecumā – skatīts pie jaunajiem pieaugušajiem vairāk no vecāku perspektīvas, pieņemot, ka ārpus pirmskolas izglītības iestādes galvenā socializēšanās un audzināšana norisinās ģimenēs. Ģimeņu stiprināšana un daudzbērnu ģimeņu atbalsts ir valsts prioritāte, viens no nozīmīgiem pamata faktoriem novadu izaugsmei. Turpinājumā uzskaitītas, dažkārt īsi komentētas kādas situācijas jau konkrēto mērķgrupu ietvaros.

Bērni skolas vecumā

1. Atpūtas vietas un dabas takas pilnveidošana mežā par kokiem, augiem, putniem, ar dažādiem elementiem, “štābiem” u.c. Vietējā mēroga Sajūtu taka.
2. Bērnu iesaiste ārstniecības augu vākšanā
3. Mazpulcēnu kustības veicināšana – ārstniecības augu audzēšana
4. Rotaļu un sporta laukums “Līvānciemā”
5. Labiekārtota peldvieta bērniem Staicelē (vai baseins)
6. Slidotavas izveidošana Staicelē

Jaunieši

1. Mobilo un globālā tīmekļa sakaru kvalitatīva pārklājuma veicināšana
2. Ideju inkubators, jauniešu biznesa izglītības, profesionālās karjeras ievirzes centrs
3. Jauniešu līderisma veicināšana (Braslavas piemērs)
4. Attīstīt jauniešu korporāciju
5. Aprīkojuma izveide ielu vingrošanai (Braslavas pag., Brīvzemnieku pag., Staicelē, Alojā)
6. Peintbola parka attīstība Braslavā
7. Labiekārtota peldvieta Urgā pie Dzirnezera, labiekārtota peldvieta Staicelē pie parka Salacas krastā
8. Brīvā laika aktivitāšu dažādošana (futbola laukuma atjaunošana Ozolos)
9. Estrādes rekonstrukcija, darbības nodrošināšana Alojā
10. Aloja – BMX trases izveide un skeitparka atjaunošana
11. Jauniešu brīvā laika pavadīšanai telpu izveide Ozolmuižā (īpaši aktuāli ziemas mēnešos)

Jaunie pieaugušie (arodskolu audzēkņi, studenti, esošās, potenciālās jaunās ģimenes, kas var izvēlēties šo vietu)

1. Būtiskas vietējās infrastruktūras pilnveide: ceļu, interneta sakaru sakārtošana
2. Uzņēmēju pieredzes nodošana jauniešiem, veiksmes stāsti, profesionālā ievirze
3. Atbalsts tematiskiem pasākumiem
4. Pasīvā māja dzīvošanai – jaunas idejas mājokļu risinājumiem lauku ciematos, priekšrocību akcentēšana
5. Vakara bērnodārzs – bērnu pieskatīšanas vakara grupa
6. Brīvdienų atpūtas iespēju dažādošana
7. Katra staba galā pa stārķim (vides labiekārtošana, ģimenei un bērniem draudzīgas vietas zīmolvedības pasākumi)

Pieaugušie brīvajā laikā

1. Interesešu izglītības pilnveide
2. Aktīvās atpūtas attīstīšana – velo, makšķerēšana, slēpošanas kalns, laivošana
3. Āra sportisko aktivitāšu pieejamības uzlabošana – futbola, basketbola, volejbola laukumu segumu atjaunošana
4. Pašdarbības veicināšana

5. Seno amata prasmju apguve (aušana, tamborēšana, kulinārais mantojums, kokapstrāde, metālapstrāde, pīšana). Atsevišķu brīvā laika prasmju komercializēšana. Amatu mājas izveide vecajā pienotavā Staicelē (t.sk. šujmašīnas iegāde, virtuves aprīkojuma iegāde, remontelpas (sadzīves priekšmetu remontam))
6. Estrādes atjaunošana Alojā
7. Peldošā estrāde Ozolu ezerā
8. Atjaunot Staiceles parkā deju laukumu “Zem ozola”
9. Medību torņi meža zvēru izskatā

Pilsētā strādājošie, kuri atgriežas vēlu vakaros vai brīvdienās mājās

1. Kvalitatīvi sakopta vide – apkārtnes labiekārtošana, zālāju pļaušana, dāļdarzu ierīkošana u.tml.)
2. Adekvāts kultūras piedāvājums
3. Novadpētniecības krātuvju izveide, mūsdienīgas piekļuves radīšana, digitalizēšana, iesaistīšana novada pagātnes mantojuma apzināšanā

Seniori

1. Mājamatniecība attīstīšana, suvenīru ražošana un realizēšana (sedziņas, dvieļi, šalles, zeķes, cimdi utt. (tostarp *Vienas pieturas aģentūra*, kas varētu koordinēt iesaisti un realizēšanu)
2. Saturīgas brīvā laika aktivitātes – galda spēles, riteņbraukšana, nūjošanas
3. Telpas kopīgām sanāksmēm
4. Sadzīves pakalpojumu pieejamība (frizieris, veļas mazgāšana, kurpnieki u.tml.)
5. Radošas nodarbības
6. Praktiskas nodarbības (arī datorī)
7. Estrādes pilnvērtīga darbība Alojā
8. Soliņu ierīkošana Staicelē

5.3. Nodaļas kopsavilkums, galvenie secinājumi, ieteikumi turpmākai darbībai

1. Stratēģijas izstrādes laikā nav pilnībā ieviesta **mērķgrupu – galveno labuma guvēju grupu pieeja**, starp kurām būtu noteiktas kādas stratēģiskās prioritātes. Tādēļ pierādās atšķirīgums starp iedzīvotāju grupām, kas ir lielākie labuma guvēji un citām, kuras mazāk ieguvušas.

2. Jāakceptē, ka skatīšanās uz pagātņi lauku attīstības kontekstā – kā **kādreiz saimniekoja** viensētās arī **ir pagātne**. Šodienas globalizācija un vērtību orientācija, mobilitātes iespējas ir radījušas gan jaunas iespējas, gan papildu izaicinājumus turpmākai **lauku attīstībai**. Būtiski to vērtēt attiecībā uz jauniešu un jauno pieaugušo noturēšanu un jaunu potenciālo iedzīvotāju piesaistīšanu novadam. Jauniešu piederības sajūta vietai ir atšķirīga un ir svarīgi to mērķtiecīgi stiprināt, **kopt vietas identitātes sajūtu** kā vērtību. Mērķ[programmai iedzīvotāju noturēšanai un piesaistīšanai novadam būtu jābūt augstākā mērogā, bet atbalstāmi vietējās rīcības grupas iniciēti pasākumi šajā virzienā.

3. Daudzu pakalpojumu ieviešana un ilgtspējīga uzturēšana, komerciāla atdeve ir cieši saistīta ar iedzīvotāju skaitu un tā attīstības tendencēm, viņu maksāspēju un **izvēles alternatīvām**. Stratēģijas izstrādes laikā jāpastiprina diskusija par atsevišķu pakalpojumu grupu (kultūra, sports, brīvais laiks) ieviešanas lietderību, vērtējot apkārtnes **pilsētu un ciemu iespējas un iedzīvotāju mobilitāti**.

4. Izteikti raksturīga viedokļu līderu vēlme pēc lielākas vietējās **sabiedrības socializēšanās**, aktīvas līdzdarbošanās. **Sociālo saikņu stiprināšana**, tostarp brīvajā laikā ar pašdarbības un interešu izglītības, vaļasprieku palīdzību veido kopienu, stiprina vietas piederības identitāti, ceļ pašizpaušmes iespējas un veicina aktīvākas un atbildīgākas pilsoniskās sabiedrības veicināšanu. Stipra vietējā kopiena **atsevišķas dzīves kvalitātes problēmas atrisina efektīvāk**, nekā indivīdi pieprasot visus risinājumus no pašvaldības vai valsts. Tāpēc šī virzība kopumā jāsauglabā kā būtiska un pārskatāma gan mērķgrupu ietvaros, gan arī paaudžu vienojošos pasākumos.

5. Daudzas pašizpaušmes iespējas un dzīves kvalitātes pilnvērtīga uzlabošana **nav iespējama, ja trūkst bāzes, nav nodrošināta pamata iztikšana, elementāra pārticība**. Tādēļ risinājumi, kas vērsti uz papildu ienākumiem no mājamatniecības, mājražošanas un nelielu uzņēmējdarbības aktivitāšu veidā ir atbalstāmi. Tostarp arī senioriem šeit ir resursi, apvienojot komercdarbību ar socializēšanos.

6. Stratēģijas ieviešanas rezultātīvo rādītāju kopsavilkums un priekšlikumi turpmākai rīcībai

9.tabula. Stratēģijas rezultātīvo rādītāju ieviešanas progresa vērtējums

LAP 1.1.rīcība. Pakalpojumu pieejamībai, kvalitātes un sasniedzamības paaugstināšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide un iekārtu, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģijas un programmu nodrošinājuma iegāde		
1. Pieaudzis apmeklētāju skaits labiekārtotajos objektos	↑	
2. Pieaudzis pakalpojumu sniedzēju skaits, kas uzlabojuši iekārtas, aprīkojumu	↑	
LAP 2.1.rīcība. Sabiedrisko aktivitāšu dažādošanai nepieciešamās infrastruktūras izveide un iekārtas, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģiju un programmu nodrošinājuma iegāde un uzstādīšana		
1. Dažādotas vietējo iedzīvotāju brīvā laika pavadīšanas iespējas	↑	
2. Pieaudzis labuma guvēju skaits projekta īstenošanas rezultātā	↑	
3. Uzlabojusies sadarbība starp NVO un pašvaldībām	↑	
LAP 4.1.rīcība. Lauksaimniecības produktu ražošana, pirmapstrāde un pārstrāde mājas apstākļos		
1. Vietējo iedzīvotāju aktivizēšana, iespēja ražot vietējās identitātes produktus	⇒	
2. Saglabātas tradicionālās pārtikas ražošanas tradīcijas, kuru pamatā ir vietējās izejvielas	⇒	
3. Ilggadīgo stādījumu ierīkošana (izņemot zemenes)	⇒	
4. Infrastruktūras izveide lauksaimniecības produktu pārstrādei un pirmapstrādei mājas apstākļos	⇒	
EZF 1.1.rīcība. Ar zivsaimniecību un tūrismu saistītu pakalpojumu dažādošanai un kvalitātes paaugstināšanai nepieciešamās infrastruktūras un aprīkojuma uzlabošana un pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem		
1. Dažādoti tūrisma pakalpojumi.	↑	
2. Pieaudzis apmeklētāju skaits novada teritorijā.	⇒	
EZF 2.1.rīcība. Vietējās nozīmes brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecība vai rekonstrukcija, t.sk. pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem		
1. Personu ar funkcionāliem traucējumiem palielinās iespējas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē	⇒	
2. Paaugstinās brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras pasākumu iespēju kvalitāte un dažādība	↑	
EZF 3.1.rīcība. Teritorijas labiekārtošana		
1. Iedzīvotāju iesaistīšanās teritorijas uzkopšanā un uzturēšanā	↑	
2. Dzīves telpas kvalitātes uzlabošanās	↑	

Priekšlikumi

Atbilstoši pētījuma rezultātiem, vietējās rīcības grupas loma Alojas novada attīstībai atzīstama par būtisku. Biedrība "Īges lauku partnerība" sniegusi līdz šim nozīmīgāko impulsu sabiedrības aktivizēšanai un apvērsts pieejas īstenošanai vietējo

attīstības prioritāšu noteikšanai un problēmu risinājumu ieviešanai. Lai sekmīgi varētu turpināt darbu pie 2014.- 2020.g. plānošanas perioda „Sabiedrības virzītas vietējās teritorijas attīstības stratēģijas” izstrādes, sniegti vairāki galvenie priekšlikumi. Tie pamatā adresēti biedrības “Īges lauku partnerība” administrācijai, biedriem un citām iesaistītajām pusēm, kas darbojas vietējās rīcības grupas ietvaros.

1. Sekmīgākai turpmākās attīstības īstenošanai nepieciešama **vēl lielāka** visu partnerības teritorijas **sabiedrības mērķgrupu līdzdalība**. Ieteikums jau esošajām NVO stiprināt savu kapacitāti un **panākt lielāku “ierindas biedru” skaitu un atbalstu**, iesaistīšanos, jo esošie līderi bieži iesaistīti daudzās iniciatīvās, viņu kapacitāte ir ierobežota.
2. Jāturpina **stiprināt** piederības sajūta un lokālpatriotisms attiecībā uz savu dzimto ciemu, pagastu un novadu. Tie ir **būtiski priekšnoteikumi iedzīvotāju vēlmei izrādīt pašiniciatīvu vietējo kopienu dzīves kvalitātes uzlabošanā**. Tas ir būtiski arī perspektīvā plānotās administratīvi teritoriālās reformas kontekstā, lai stiprinātu iedzīvotāju drošumspēju un pozitīvu vēlmi iesaistīties savas dzimtas vietas attīstības noteikšanā.
3. Jāstiprina vietējās sabiedrības **atvērtība pret jaunienācējiem**, iedzīvotājiem, kuru saknes nav saistītas ar novadu, bet viņi saista savu nākotni darbu un dzīvi Alojas novadā. Daļai no attīstības iniciatīvām kritiski **nepieciešams lielāks iedzīvotāju skaits, jākāpina konkurence** un cilvēkresursu kā nozīmīga attīstības pamat faktora kvalitāte.
4. Jāīsteno vēl lielāks tiešo kontaktu darbs, par *LEADER* iespējām un iniciatīvām **personiski uzrunājot potenciālos līderus**, NVO vadītājus un potenciālos mājražotājus, uzņēmējus. Lai arī informācija publiskajos avotos ir pieejama, pētījums parāda, ka atsevišķos segmentos tās piekļuve un izpratne joprojām ir **fragmentēta**.
5. Lai pārvarētu galvenos izaicinājumus: **ceļu tīkla sliktais stāvoklis** un joprojām krītošais **zemais apdzīvotības blīvums**, kas rada nopietnu **draudu īstenot biedrības nākotnes redzējumu**: „...kvalitatīva infrastruktūra nodrošina pakalpojumu pieejamību visas partnerības iedzīvotājiem.” – iespējams skatīties uz resursu lielāku koncentrāciju prioritāro iniciatīvu īstenošanai. Tas dod lielāku pamatojumu vietējās rīcības grupas sadarbībai ar blakus esošajām partnerībām vai integrēšanos tajā.
6. Biedrībai ir daudz lielākas iespējas stratēģijas īstenošanai piesaistīt **resursus arī no citiem avotiem** ārpus iedalītās summas no Lauku Attīstības *LEADER* programmas. Tādam nolūkam jāstiprina administratīvā kapacitāte vai vēlama zināma resursu konsolidēšana, lai precīzāk un plašāk darbotos noteiktu interešu segmentu ietvaros un šīm grupām būtu “kritiskā masa” un kapacitāte reaģēt uz piedāvātajām iespējām attīstībai.
7. Lai līdzsvarotu atsevišķu biedru lielāku aktivitāti un sniegtu vienlīdzīgākas iespējas visām vietējās kopienas grupām, kā papildu pieeja projektu izvērtēšanā jāievieš **sabiedriskā labuma guvums noteiktām mērķgrupām**. Precīzāk jānedefinē **stratēģiskās prioritātes**, lai varētu iniciēt vēl mērķtiecīgāku attīstību.

8. Izstrādājot nākamo stratēģiju, vairāk jāizvērs apsriešana par **decentralizācijas pieejas īstenošanu vai lielāku konkurētspējas celšanu pēc principa “stiprināt stipros”**. Paraugam būtu svarīgi ieviest kādu projekta iniciatīvu novada perifērijā, kur nav infrastruktūras un resursu koncentrācijas, lai norādītu – kādas iespējas ir attālākajām māsaimniecībām. Kā alternatīvai citādi jābūt argumentam, ka prioritāri bijusi vadīšanās pēc konkurētspējas principiem un šīm vietām nepieciešami labāki mobilitātes risinājumi, lai kļūtu konkurētspējīgāki.
9. Jāņem vērā, ka **LEADER apakšprogramma Lauku attīstībai nevar tikt uztverta kā nozīmīgākais instruments lauku attīstībai** un tā joprojām vērsta uz vietējās kopienas iniciatīvu rosināšanu. Lauku problēmu risināšanai pakalpojumu pieejamības, ražošanas attīstības jomā būtu jāietver starp-sektorālas programmas, kas nav saistītas tikai ar lauksaimniecību, bet daudz vairāk vērstas uz kompleksu skatījumu par nodarbinātību un dzīves kvalitāti.
10. Jānovērš tie riski, kas rodas lauku partnerības teritorijai sakrīt ar novada teritoriju:
 - a. jau zināma **varas hierarhija var dublēt vietējās rīcības grupā**, ka aktīvākās pašvaldības vadošās amatpersonas ir arī aktīvākās vietējās rīcības grupā – rezultātā daļa no lēmumiem neatbilst ideālajam *LEADER* principam – ar apvērsto pieeju par iedzīvotāju kopienu iniciatīvu.
 - b. **netiek izmantots plašāks teritoriālais kapitāls un resursu piesaiste no ciešākas tematiski pamatotas un stratēģiskas partnerības ar kaimiņu pašvaldībām un tematiski saistītām nevalstiskajām organizācijām**. Trūkst apjomīgāku vairāku organizāciju integrētu projektu – neformālā sadarbība un savstarpējā tīklošanās nav novedusi pie šāda veida zināšanu un resursu optimizācijas.
 - c. **Iedzīvotāju un organizāciju mazākais skaits rada konkurences trūkumu** – vairāk izteikti spēcīgu līderu un organizāciju, mazinās dažu projektu kvalitāte.

Viens no redzamākajiem risinājumiem ir partnerības teritorijas paplašināšana, vienlaicīgi lielāka starpnovadu sadarbība.

11. Jāstiprina dažādu sabiedrības grupu viedokļu līderu **sociālā atbildība, godprātība** un vēlme redzēt dzīves kvalitātes uzlabojumu ne tikai savā māsaimniecībā, bet vietējā kopienā kopumā. “**Stipru kaimiņu**” princips kā viens no vadmotīviem, lai īstentajās iniciatīvās būtu vēl vairāk sabiedriskā labuma saņēmēju, kas sniedz dzīves kvalitātes uzlabojumus plašākam lokam vietējo. Tas ir ilgtermiņa darbības princips, kas balstīts uz lielāku savstarpējo uzticēšanos u.c.
12. Jāmeklē risinājumi **mikrouzņēmumu atbalstam un uzņēmējdarbības gara stiprināšanai**, īpaši tajā segmentā, kas nodarbojas ar dažāda rakstura uzņēmējdarbības formām, bet nav līdz šim **formalizējuši savu statusu**. Jāpanāk **augstāka nodarbinātība**, ne tikai lauksaimniecības sektorā, vienlaikus izaicinājums ir celt vietējās sabiedrības vidējos ienākumus un nomaksāto **iedzīvotāju ienākumu nodokli**, kas ir galvenais avots pašvaldības attīstībai un problēmu risinājumiem vietējās kopienas labā.
13. Daudz vairāk un ar individuālu pieeju jāstrādā un jāiedrošina **mājražotāji uzņēmējdarbības uzsākšanai**. Jākāpina izpratne par produkcijas realizēšanai

nepieciešamo priekšnoteikumu: ražošanas procesa drošība, kvalitatīvs preču dizains, precīzi atlasīts, fokusēts un plašs izplatīšanas tīkls.

14. Nav jāmaidina mājražošanā iesaistītie uzņēmēji par to izaugsmes iespējām, jo mājražošana jau pēc definīcijas ierobežo to attīstīt par nozīmīgu ienākuma avotu, jo paredz apgrozījuma ierobežojumus un **neliela apjoma ražošanu**. Tātad pamatā šis uzskatāms kā papildu ienākumu avots atbalstam dzīvošanai laukos vai iespēja formalizēt uzņēmējdarbību, kas iespējams jau nelielā apjomā tiek darīts. Tomēr **mājražošana** perspektīvā var kļūt par **starpposmu virzībai uz ražošanu ar pilnu jaudu**, kas tieši šī iemesla dēļ būtu īpaši atbalstāmi.
15. Jāievieš jauni risinājumi uzņēmējdarbības formās, jo daudzi no esošajiem ir **iespēja papildus nopelnīt, lai atbalstītu dzīvesveidu laukos, bet nerada nozīmīgas konkurētspējīgās priekšrocības tirgū**. Nelauksaimnieciskajā uzņēmējdarbībā izteiktāk **jāseko tirgus plūsmai** (lielie centri, auto plūsma u.c.), vairāk jāmeklē iespējas sasniegt tirgu globālajā tīmeklī, jārada jauni loģistikas risinājumi (jo attālināta atrašanās vieta nerada priekšrocības pret tuvāk esošajiem tirgus dalībniekiem). **Attālinātais darbs** intelektuālā potenciāla izmantošanai un komercializēšanai, jau esošo stipro eksportējošo uzņēmumu satelītuzņēmumu radīšana, vieda specializēšanās, eksporta nišu potenciāla izmantošana, akceptējot, ka lauku attīstība nevar balstīties uz tādu uzņēmējdarbību, kas kopē 20 gadsimta brīvvalsts saimnieciskos modeļus. Būtiski to vērtēt attiecībā uz jauniešu un jauno pieaugušo noturēšanu un jaunu potenciālo iedzīvotāju piesaistīšanu novadam.
16. **Mērķtiecīgāk jāsadarbojas ar citiem Z-Vidzemes novadiem tūrisma jomas attīstībai**, jo vajadzīgi kopīgi risinājumi galamērķa veicināšanai, izmantojot Ziemeļu stīgas, Via Baltica tūrisma plūsmas potenciālu, jūras tuvumu vai D-Igaunijas tuvumu u.c. Būtiski radīt vienu, divus novada atpazīstamības un vietējās identitātes pasākumus, kas vērsti gan uz viesiem, gan vietējiem. Sadarbību īpaši pamato nelielais tūristu mītņu kapacitātes apjoms.
17. Novada pašvaldībai jāpalīdz precīzāk nedefinēt **emocionālās, nemateriālās priekšrocības**, dzīves vides kvalitāte, lai lauku partnerības teritorijai piesaistītu tos iedzīvotājus – potenciālos nodarbinātos, kas spējuši jau komercializēt savas prasmes, viņu ražošanai nav nepieciešama nozīmīga atbalsta infrastruktūra – vairāk nepieciešams atbalsts mājokļa labiekārtošanai – publiskā infrastruktūra u.c. Cilvēkrsursu pastiprināšanai, jāizvērs **ciešāka sadarbība ar emigrācijā esošo novada iedzīvotāju diasporu**, jārada saiknes to vēlmei atgriezties, līdzdarboties dzimtās vietas attīstībā.
18. Jaunās stratēģijas izstrādes laikā jāpastiprina diskusija par atsevišķu pakalpojumu grupu (kultūra, sports, brīvais laiks) lokālas ieviešanas lietderību, vērtējot apkārtnes **pilsētu un ciemu iespējas un iedzīvotāju mobilitāti**. Daudzu pakalpojumu ieviešana un ilgtspējīga uzturēšana, komerciāla atdeve ir cieši saistīta ar iedzīvotāju skaitu un tā attīstības tendencēm, viņu maksātspēju un **izvēles alternatīvām**. Kvalitatīva pakalpojuma uzturēšana ilgtermiņā var būt lielāks izaicinājums, nekā tā izveide un sākotnējā ieviešana.

19. Nākamā perioda stratēģijā turpināt atbalstīt iniciatīvas, kas vērstas uz **sociālo saikņu stiprināšanu**, tostarp brīvajā laikā ar pašdarbības un interešu izglītības, vaļasprieku palīdzību, kas veido kopienu, stiprina vietas piederības identitāti, ceļ pašizpaušmes iespējas un veicina aktīvākas un atbildīgākas pilsoniskās sabiedrības veidošanos. Stipra vietējā kopiena **atsevišķas dzīves kvalitātes problēmas atrisina efektīvāk**, nekā indivīdi pieprasot visus risinājumus no pašvaldības vai valsts. Tāpēc šī virzība kopumā jā saglabā kā būtiska un pārskatāma gan mērķgrupu ietvaros, gan arī paaudžu vienojošos pasākumos.
20. Nākamā perioda stratēģijā jāatbalsta risinājumi, kas vērsti uz iedzīvotāju papildu ienākumu gūšanu no mājamatniecības, mājražošanas un nelielām uzņēmējdarbības darbībām. Tostarp tie ir būtiski resursi arī senioriem, kas turklāt apvieno komercdarbību ar socializēšanos. Daudzas pašizpaušmes iespējas un dzīves kvalitātes pilnvērtīga uzlabošana **nav iespējama, ja trūkst bāzes, nav nodrošināta pamata iztikšana, elementāra pārticība**. Tādēļ tikai kā nākamais solis atbalstāma dažādu **inovatīvu risinājumu**, jauninājumu ieviešana, kas prasa lielākas sākotnējās izmaksas, taču ir būtiski brīdī, kad jāstiprina novada pozicionējums, atšķirīgums un savu konkurētspējīgo priekšrocību izcelšana salīdzinājumā ar pārējiem.
21. Ja notiek **integrācija ar blakus novadu vietējām rīcības grupām**, lauku partnerībām, tad jāveic plašāka apspriešana biedrības ietvaros (valdē un biedru kopsapulcē):
- 1) par sava novada – līdzšinējās lauku partnerības teritorijas – **prioritāšu un pozicionējuma izcelšanu** plašākā veidojumā;
 - 2) par biedrības “Īges lauku partnerība” **biedru statusa privilēģijām**, labumiem un vadības administratīvo kapacitāti, lai īstenotu partnerības mērķus, kas vēl nav pilnībā īstenojušies līdzšinējā posmā, piesaistot resursus ārpus LEADER programmas.
 - 3) par **scenārijiem**, kā partnerības biedriem **iekļauties jaunajā partnerībā**, izskatot esošās biedrības “Īges lauku partnerība” un arī biedrības “Alojas novada attīstības biedrība” mērķus, iespējas un administratīvo kapacitāti, lietderību un efektivitāti gan novada attīstības, gan partnerības stratēģijā definēto mērķu sasniegšanai.

PIELIKUMS

1.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” stratēģijas 2009-2013.ietvaros īstenoto projektu saraksts.

2.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” stratēģijas īstenošanai ieviesto projektu teritoriālais izvietojums

3.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” stratēģijas īstenošanai apgūtā sabiedriskā finansējuma teritoriālais sadalījums

4.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijā darbojošos nevalstisko organizāciju saraksts un to darbības mērķis

5.pielikums. Biedrības „Īges lauku partnerība” teritorijā darbojošos uzņēmumu saraksts

6.pielikums. Alojas novada tūrisma resursu un potenciāla karte